

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
KONSTITUCINĖS TEISĖS KATEDRA

IRMA GRIŠKEVIČIŪTĖ
Darbo ir socialinio aprūpinimo teisė

NEPRIKLAUSOMUMAS KAIP ESMINIS TEISMINĖS VALDŽIOS
PRINCIPAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
prof. dr. Toma Birmontienė

Vilnius, 2005

TURINYS

ĮVADAS.....	3
I. VALDŽIŲ PADALIJIMO DOKTRINA – TEISMINĖS VALDŽIOS NEPRIKLAUSOMUMO PRIELAIDA.....	5
I.1. VALDŽIŲ PADALIJIMO IDĖJOS RAIDA.....	5
I.2. TEISMINĖ VALDŽIA IR JOS VIETA VALDŽIŲ SISTEMOJE.....	8
II. TEISMINĖS VALDŽIOS NEPRIKLAUSOMUMO PRINCIPO SAMPRATA.....	12
II.1. TEISĖJO IR TEISMŲ NEPRIKLAUSOMUMAS VYKDANT TEISINGUMĄ.....	18
II.1.1. Teisėjo klausymas tik įstatymo.....	18
II.1.2. Draudimas kištis į teisėjo ar teismo veiklą.....	20
II.1.3. Teisėjo įgaliojimų pastovumas.....	26
II.1.4. Teisėjo imunitetas.....	33
II.1.5. Teisėjo materialinis ir socialinis nepriklausomumas.....	35
II.2. TEISMŲ, KAIP TEISMINĖS VALDŽIOS INSTITUCIJŲ SISTEMOS, NEPRIKLAUSOMUMAS.....	39
II.2.1. Teismų veiklos atribojimas nuo vykdomosios valdžios.....	39
II.2.2. Teismų savivalda – svarbi teisminės valdžios nepriklausomumo garantija.....	43
III. TEISMŲ SAVIVALDOS INSTITUCIJOS LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE.....	45
III.1. VISUOTINIS TEISĖJŲ SUSIRINKIMAS.....	46
III.2. TEISMŲ TARYBA.....	47
III.3. TEISĖJŲ GARBĖS TEISMAS.....	50
IŠVADOS.....	56

IVADAS

Įstatymų viršenybės principo užtikrinimas bei žmogaus teisių ir laisvių garantavimas – visuotinai pripažįstamas teisinės valstybės pagrindas. Valstybės institucija, kuri privalo užtikrinti šių principų laikymąsi ir įgyvendinimą yra teismas. Tik teismas vykdo teisingumą.

Teisingumo vykdymas yra įmanomas tik tada, kai teismas yra nepriklausoma, objektyvi ir nešališka visuomenės konfliktų sprendimo institucija. Teisminė gynyba bus efektyvi, jei užtikrintas teisminės valdžios nepriklausomumas – būtina teisingumo įgyvendinimo sąlyga. Asmuo gali tikėtis nepriklausomo ir nešališko arbitro tik tuo atveju, kai pastarojo nepriklausomumas įtvirtintas konstituciniame lygmenyje.

Žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimas garantuojamas tik tada, kai užtikrinama nepriklausoma teismo veikla. Todėl nė viena valstybės institucija, nė vienas fizinis ar juridinis asmuo negali kištis į teismų veiklą.

Nei teisinės valstybės principas, nei valdžių padalijimas, nei teisėjo ir teismų nepriklausomumas nėra savitiksliai dalykai. Jų prasmingumą atskleidžia žmogaus teisių apsauga, socialinės santarvės užtikrinimas ir visuomenėje iškylančių konfliktų teisinis sprendimas.

Teismų veiklos konstitucines garantijas galima suprasti kaip visumą konstitucijoje įtvirtintų teisės normų, apibrėžiančių teismo bei teisėjo konstitucinį statusą, užtikrinančių jų nepriklausomumą nuo kitų valdžios šakų ar asmenų, garantuojančių nešališką ir objektyvų teisingumo vykdymą.

Temos aktualumą lemia tai, kad Lietuvai, po ilgų okupacijos metų tapusiai nepriklausoma valstybe, ypač svarbu sukurti demokratinės valstybės sampratą atitinkantį žmogaus teisių gynimo mechanizmą. Ypatingą vietą šiame mechanizme užima teismas. Nors po nepriklausomybės atkūrimo jau praėjo daugiau kaip dešimtmetis, nuveikta daug darbų, tačiau teisminės valdžios tobulinimo problema aktuali ir šiandien. Šią temą savo darbuose yra nagrinėję didelį autoritetą turintys teisės mokslininkai ir praktikai prof. V. Mikelėnas, prof. E. Jarašiūnas, doc. dr. V. Valančius, taip pat H. Šinkūnas ir kiti. Tačiau didžiausią reikšmę plėtojant konstitucinį teisminės valdžios nepriklausomumo principą neabejotinai turi Lietuvos Konstitucinis Teismas, kuris ne viename savo nutarimų aiškina šio principo esmę ir siekia atskleisti jo turinį.

Šiame darbe analizuojamas teisminės valdžios nepriklausomumo principas tiek teoriniame lygmenyje, tiek esamoje socialinėje tikrovėje. Remiamasi minėtų autorių darbais, Konstitucinio Teismo jurisprudencija, teismų praktika, teisės mokslo leidinių straipsniais, konferencijų medžiaga, taip pat Atviros visuomenės instituto parengtomis ataskaitomis apie teismų nepriklausomumą stojant į Europos Sąjungą, kurios padėjo įvertinti Lietuvos teismų padėtį kitų jaunų demokratių valstybių kontekste.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą. Konstitucinis Teismas yra savarankiškas ir nepriklausomas teismas, kuris teisminę valdžią įgyvendina Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Konstitucinio Teismo įstatymo nustatyta tvarka. Pagal Konstitucijos 104 straipsnį, Konstitucinio Teismo teisėjai, eidami savo pareigas, yra nepriklausomi nuo jokios valstybinės institucijos, asmens ar organizacijos ir vadovaujasi tik Lietuvos Respublikos Konstitucija. Konstitucinis teismas neabejotinai yra svarbi, ypatingą statusą valstybės valdžių sistemoje turinti institucija, tačiau jis nėra šio tyrimo objektas.

Šio darbo tikslas – teisminės valdžios nepriklausomumo principo nagrinėjimas, jo turinio atskleidimas remiantis Konstitucinio Teismo formuojama konstitucine doktrina, įtvirtinimo Lietuvos teisinėje sistemoje bei įgyvendinimo problemų analizė.

Šio darbo uždaviniai – aptarti teismo vietą valstybės valdžių sistemoje, išanalizuoti teisminės valdžios nepriklausomumo principo turinį, atskleidžiant jo svarbą ir reikšmę demokratinėje visuomenėje ir teisinėje valstybėje bei išryškinant aktualias šio principo įgyvendinimo problemas. Naudoti įvairūs mokslinio pažinimo metodai, kurie buvo derinami tarpusavyje: loginės analizės, lyginamasis, dokumentų analizės ir kiti.

Darbą sudaro įvadas, trys dalys bei išvados. Pirmojoje dalyje aptariama valdžių padalijimo doktrina ir teisminės valdžios vieta valdžių sistemoje. Antrojoje – analizuojamas teisminės valdžios nepriklausomumo principo turinys atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo išskirtus du šio principo aspektus: 1) teisėjo ir teismų, vykdančių teisingumą, nepriklausomumą ir 2) teismų, kaip teisminės valdžios institucijų sistemos, nepriklausomumą. Dabartinės teismų savivaldos institucijos Lietuvoje veikia visai neseniai – nuo 2002 m. vidurio, todėl jos literatūroje iki šiol išsamiau nebuvo aptarinėjamos. Trečioji darbo dalis skirta šių institucijų veiklos ir kompetencijos nagrinėjimui.

I. VALDŽIŲ PADALIJIMO DOKTRINA – TEISMINĖS VALDŽIOS NEPRIKLAUSOMUMO PRIELAIDA

Valdžių padalijimas – vienas pagrindinių demokratinės teisinės valstybės organizacijos ir veiklos principų. Tai svarbiausias konstitucinis principas, išėities pozicija nagrinėjant valstybinės valdžios institucijų kompetencijos, tarpusavio santykius. Valdžios institucijų santykius lemia jų teisinis statusas, kompetencija ir vieta valstybės institucijų sistemoje.¹

Iš valdžių padalijimo principo savaime išplaukia teisminės valdžios nepriklausomumas, kuris yra šio darbo nagrinėjimo dalykas, todėl prieš pradėdant teisminės valdžios nepriklausomumo principo analizę, neišvengiamai privalu apžvelgti valdžių padalijimo doktriną.

Lietuvoje valdžių padalijimo principas išvestas iš Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalies, kuri įtvirtina, kad valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje šią Konstitucijos nuostatą siejant su kitomis jos nuostatomis, valdžių padalijimo principas įgavo ryškesnius kontūrus. Įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios turi būti atskirtos, pakankamai savarankiškos, bet tarp jų turi būti pusiausvyra. Kiekvienai valdžios institucijai yra nustatyta jos paskirtą atitinkanti kompetencija, kurios konkretus turinys priklauso nuo tos valdžios vietos bendroje valdžių sistemoje ir jos santykio su kitomis valdžiomis, nuo tos institucijos vietos tarp kitų valdžios institucijų ir jos įgaliojimų santykio su kitų institucijų įgaliojimais. Konstitucijoje tiesiogiai nustačius konkrečios valstybinės valdžios institucijos įgaliojimus, viena valstybės valdžios institucija negali iš kitos perimti tokių įgaliojimų, jų perduoti ar atsisakyti bei tokie įgaliojimai negali būti pakeisti ar apriboti įstatymu.

I.1. VALDŽIŲ PADALIJIMO IDĖJOS RAIDA

Valdžios padalijimo idėjos užuomazgų atrandama dar seniausiose antikos politinėse teorijose. Tai ilgamečio valstybingumo vystymosi bei labiausiai veiksmingos priemonės visuomenės apsaugai nuo despotizmo ir tironijos paieškos išdava. *Aristotelis* savo žymiajame veikle „Politika“ teigė, kad visose santvarkose yra trys dalys, iš kurių viena sprendžia bendrusius reikalus, antroji susijusi su valdžios pareigomis – kokios jos turi būti ir kokius reikalus spręsti, ir kaip į jas turi būti parenkama, o trečioji – teisminė.² *Aristotelis* valstybės valdžią suprato ne kaip valstybės funkcijas, ne kaip jos teisėtus organus, bet kaip faktiškus

¹ - Jarašiūnas E. Valdžios institucijų santykių problemos konstitucinėje jurisprudencijoje // Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, 1998. P. 188-191.

² - *Aristotelis*. Politika // Vilnius: Mintis, 1997. P. 204-205.

valdžios vykdytojus. Jis pastebėjo tris didžiausias valdžios rūšis: įstatymų leidimo, valdymo ir teismo, bet ne kaip vieno juridinio asmens trejopas funkcijas, o kaip valstybės santvarkos atskiras dalis.³

Senovės Graikijos filosofas *Polibijus* bei šiek tiek vėliau senovės Romos oratorius, mąstytojas ir valstybės veikėjas *Markas Tulijus Ciceronas* taip pat ieškojo geriausio valstybės valdymo modelio. Polibijaus teigimu, neabejotinai geriausia yra mišri valdymo forma, kuri sujungia geriausias monarchijos, aristokratijos ir demokratijos ypatybes. Pagrindinis tokios mišrios valdymo formos privalumas yra tai, kad ji užtikrina valstybės stabilumą ir neleidžia jai išsigimti. Cicerono nuomone, siekiant apsaugoti valstybę nuo išsigimimo į neteisingas valdymo formas, reikia geriausias paprastų valdymo formų savybes tolygiai paskirstyti mišrioje valdymo formoje, kurios pranašumai būtų valstybės tvirtumas ir teisinė piliečių lygybė. Taigi, šie mąstytojai siūlo valstybės valdžios galias padalyti konsulams, senatui ir tautai, ir taip užtikrinti, kad visa valstybės valdžia nebūtų sutelkta vienose rankose.⁴

Valstybės valdžių atskyrimo teoriją toliau plėtojo *Žanas Žakas Ruso*, kuris teigė, kad visų valstybinės valdžios sferų pusiausvyra turi būti užtikrinama ne jų tarpusavio priešprieša; pusiausvyra pasireiškia visų valdžių pavaldumu aukščiausiajam įstatymų leidžiamajam organui, kuris vienintelis įkūnija tautos suverenitetą.⁵ Tačiau negalima pamiršti, kad *leges sunt ligent latorem* (įstatymai saisto ir patį jų leidėją). *Džonas Lokas* toliau plėtojo šią idėją veikale „Du traktatai apie valdžią“. Jis teigė, jog atsižvelgiant į linkusią geisti valdžios žmogaus prigimtį, siekiant apriboti savivalę tų, kuriems suteikta valdžios galia, ir užtikrinti valdžios galių pusiausvyrą, valdžios galias reikėtų atiduoti į skirtingas rankas. Ypač svarbu užtikrinti, kad į turinčių teisę kurti įstatymus asmenų rankas nebūtų atiduotos vykdomosios valdžios galios, nes antraip įstatymų leidėjai pasidarytų sau išimtį ir nebūtų pavaldūs savo sukurtiems įstatymams. Siekiant, kad sukurti įstatymai būtų nepalaujamai vykdomi ir prižiūrimi, būtina turėti nuolatinę vykdomąją valdžią, kuri garantuotų, jog priimti ir galiojantys įstatymai būtų vykdomi.⁶ Dž. Lokas neišskyrė teisminės valdžios, todėl jo mokymas neatitinka šiuolaikinės valdžių padalijimo teorijos postulatų, tačiau jis turėjo svarbią reikšmę vėlesniems autoriams, ypač prancūzų rašytojui bei filosofui *Šarliui Luji Monteskje*, kurio veikale „Apie įstatymų dvasią“ išplėtotą valdžių padalijimo teorija tapo šviečiamosios epochos šūkiu ir vėlesnių demokratinė valstybių valdžios sąrangos pagrindu. Š. L. Monteskje valdžių padalijimo problematiką nagrinėjo politinės laisvės kontekste: politinės laisvės garantas yra ribotas valdymas, užkertantis kelią piktnaudžiauti

³ - Leonas Petras. Teisės filosofijos istorija. Vilnius: Pradai 1995. P. 197-201.

⁴ - H. Šinkūnas. Valdžių padalijimo principas ir teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje // Teisė. 2003, Nr. 49. P. 113-114.

⁵ - Ruso Ž. Ž. Apie visuomenės sutartį, arba politinės teisės principai // Ruso Ž. Ž. Rinkiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1997. P. 18.

⁶ - Lokas Dž. Esė apie tikrąją pilietinės valdžios kilmę, apimtį ir tikslą. Vilnius: Mintis, 1992. P. 94, 125.

valdžia. Nuo senų laikų yra pastebėta, kad kiekvienas žmogus, kuris turi valdžią, linksta per daug ja naudotis, todėl norint apriboti piktnaudžiavimo valdžia galimybę reikia, kad viena valdžia ribotų kitą. Išskirdamas įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę valdžias, Monteskie nurodo, kad jas reikia atiduoti į skirtingas rankas. Nėra laisvės, kai viename asmenyje ar vienoje įstaigoje įstatymų leidžiamoji valdžia sujungta su vykdomąja valdžia, nes pagrįstai galima baimintis, jog bus priimti tironiški įstatymai ir jie bus tironiškai vykdomi. Taip pat nėra laisvės, jei teisminė valdžia nėra atskirta nuo įstatymų leidžiamosios ar vykdomosios valdžių. Jeigu teisminė valdžia bus sujungta su įstatymų leidžiamąja valdžia, piliečių teisė į gyvybę ir laisvę bus pažeista, nes teisėjas bus ir įstatymų leidėjas, o jei ji bus sujungta su vykdomąja valdžia, teisėjas galės naudoti priespaudos jėgą. Viskas pražus, jei tas pats asmuo ar įstaiga vykdys visas tris valdžias – leis įstatymus, juos vykdys ar teis už nusikaltimus ir spręs individualius ginčus.⁷ Š. L. Monteskie buvo pirmasis kaip atskirą savarankišką valdžios šaką išskyres teisminę valdžią. Šis pažangus valdžių padalijimo modelis neatmetant palankių istorinių ir politinių aplinkybių įtakos, plačiai pasklido XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje, turėjo didžiulę įtaką konstitucionalizmo doktrinai formuoti ir buvo įtvirtintas to meto Vakarų valstybių konstitucijose (1789 m. JAV, 1791 m., 1795 m., 1799 m. ir 1814 m. Prancūzijos konstitucijose). 1789 m. Prancūzijos Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijos, tapusios 1791 m. Prancūzijos konstitucijos sudedamąja dalimi, 16 straipsnis skelbia: „visuomenė, kurioje nėra duotos teisių garantijos ir nėra valdžių padalijimo, neturi konstitucijos“.⁸

Analizuodamas valdžių padalijimo principą garsus Lietuvos teisinės minties filosofijos skleidėjas Petras Leonas pažymėjo, kad valstybės valdžios veiksmų yra trys rūšys: įstatymų leidimas, valdymas ir teismas. „Visais tais veiksmais valstybė eina į vieną tikslą, kurį Bentamas taip apibrėžia: valstybės tikslas yra suteikimas kiek galima geresnio gyvenimo kiek galima didesniam žmonių skaičiui. Tą tikslą vykdydama valstybė turi atskirų uždavinių, o tiems uždaviniams aprūpinti ji atlieka įvairius veiksmus, kurie skirstomi į ką tik pažymėtąsias tris rūšis.“⁹

Taigi, teisminė valdžia, kaip nepriklausomos valstybinių funkcijų realizavimo dalies susiformavimas yra gana jauna. Istorinėje perspektyvoje tai pirmiausia siejama su feodalinės valstybės ir visuomenės sąrangos pabaiga, privatinės nuosavybės, grindžiamos ekonomika, atsiradimu, prekybos suklestėjimu. Žmogus, turintis savo nuosavybę, jautėsi laisvas ir tokių laisvų žmonių, keičiantis ekonominei farmacijai, vis daugėjo. Jie turėjo teisę į turtą ir teisę tą

⁷ - Montesquieu Ch. L. Apie įstatymų dvasią. Vilnius: Mintis, 2004. P. 8-13.

⁸ - Vasiliauskas V. Užsienio teisės istorijos chrestomatija. Vilnius: Pradai, 1999. P. 108-109.

⁹ - Leonas Petras. Teisės enciklopedija. Kaunas: Šviesa, 1931. P. 65-66.

turtą ginti, o gynimo procesui užtikrinti reikėjo savarankiško mechanizmo, kuriuo ir tapo teisminė valdžia.¹⁰

I.2. TEISMINĖ VALDŽIA IR JOS VIETA VALDŽIŲ SISTEMOJE

Šiuolaikinėse valstybėse nepriklausomos teisminės valdžios buvimas ir jos atskyrimas nuo kitų valstybės valdžios šakų laikomas būtinu teisinės ir demokratinės valstybės požymiu.

Savarankiška ir nepriklausoma teisminė valdžia Europoje atsirado maždaug XVIII a. pabaigoje, teismams pradėjus vykdyti naują – vykdomosios valdžios veiksmų teisėtumo kontrolės – funkciją, susiformavus vadinamajai administracinei justicijai.¹¹ Tai reiškė valstybės galių apribojimą: valstybės valdžios veiklą ėmė kontroliuoti nepriklausoma ir įtakinga institucija – teismas. Savarankiškos ir nepriklausomos teisminės valdžios atsiradimas – tai visuomenės reakcija į tironišką valdymą, jos siekis sukurti žmogaus teises ginančias institucijas. Pabrėžtina tai, kad apie teisminę valdžią galima kalbėti tik tuomet, kai teismui suteikiamos realios galios ginti kiekvieno asmens teises ir laisves nuo neteisėto tiek įstatymų leidžiamosios, tiek vykdomosios valdžių kišimosi. Valdžių padalijimo principą pripažįstančiose demokratinėse valstybėse teismai vertinami kaip tautos įsteigta savarankiška ir nepriklausoma valstybės valdžia, kuri, vykdydama jai pavestas funkcijas, nėra pavaldi nei įstatymų leidžiamajai, nei vykdomajai valdžiai, kurioms draudžiama kištis į teismų veiklą. Š. L. Moteskje valdžių padalijimo modelis, pagal kurį įstatymų leidyba pavedama įstatymų leidėjo nuožiūrai, o teismai įpareigojami nenukrypstamai juos taikyti, laipsniškai buvo modifikuojamas suteikiant teisminei valdžiai naujų įgaliojimų, kurių dėka teisminė valdžia turėjo tapti stabilizuojančia jėga, užtikrinančia įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios pusiausvyrą, jų veiklos teisėtumą, efektyviai saugančia žmogaus teises ir laisves nuo valstybės valdžios savivalės.

Teisminė valdžia, vykdydama teisingumą ir priimdama konkrečius individus liečiančius sprendimus, privalo saugoti ir ginti kiekvieno asmens teises ir teisėtus interesus. Ypatinę teisminės valdžios vietą valdžių padalijimo sistemoje rodo tai, kad kitos valstybės valdžios negali atšaukti teisminės valdžios priimtų sprendimų, o įstatymų leidžiamosios valdžios priimti teisės aktai gali netekti galios įstatymų konstitucingumą kontroliuojančios teisminės valdžios institucijos sprendimu, be to, vykdomosios valdžios sprendimus teisminė valdžia gali panaikinti ar pakeisti. Taigi, teisminė valdžia, užtikrindama kiekvieno asmens teisių ir teisėtų interesų apsaugą, nuolat „valo“ pozityviąją teisę nuo neteisinių (nekonstitucinių) normų ir saugo bei gina

¹⁰ - Pakalniškis V. Dėl teisminės valdžios šaltinio ir jos veiksmingumo // Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998. P. 58-59.

¹¹ - Mikelėnas V. Civilinis procesas / I dalis. Vilnius: Justitia, 1997. P. 131.

žmogaus teises ir laisves nuo neteisėtų trečiųjų asmenų (įskaitant ir valstybės institucijas) veikų konkrečiose bylose. Pirmą funkciją įgyvendina konstituciniai teismai ar kitos konstitucinę kontrolę vykdančios institucijos, antrąją – bendrosios kompetencijos teismai ar specializuoti teismai (administraciniai ir kt.).¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas kaip teisminės valdžios dalis turi ypatingą statusą valstybės valdžių sistemoje, tačiau dėl pasirinktos tyrimo krypties jis plačiau neaptariamas.

Tokia teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje gali pasirodyti esanti netgi reikšmingesnė nei įstatymų leidžiamosios ar vykdomosios valdžios. Tačiau teisminės valdžios savarankiškumo ir nepriklausomumo negalima suabsoliutinti. Ją su kitomis valdžiomis sieja tam tikri ryšiai. Įstatymų leidžiamoji valdžia priima įstatymus, nustatančius teismų sistemą, veiklos principus, teismų kompetenciją, teisėjų statusą, bylų nagrinėjimo tvarką ir kt. Vykdomoji valdžia užtikrina teismų veiklos materialines sąlygas, įgyvendina specialistų rengimo programas, padeda racionaliai panaudoti teismų sistemai bei atskiriems teismams skirtus asignavimus ir t.t. Abi šios valdžios dalyvauja formuojant teismus.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje valdžių padalijimo principas įtvirtintas 5 straipsnio 1 dalyje nurodant, kad valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas. Taigi, Lietuvos Konstitucijos nuostatos atitinka bendriausius civilizuotų šalių konstitucijų standartus, pažangias konstitucingumo raidos tendencijas.¹³

Teisminei valdžiai būdingi visi pagrindiniai valstybės valdžios požymiai. Svarbiausias iš jų – tai privalomumas paklusti šios valdžios sprendimams. Teismo sprendimai priimami valstybės vardu, savo galia jie prilygsta įstatymams, t. y. jie privalomi visoms valstybės institucijoms, įstaigoms, organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams, jų vykdymas garantuojamas valstybės prievarta. Teisminė valdžia, priimdama privalomus sprendimus, taip pat atlieka ir socialinio reguliavimo funkciją – nustato konkrečių asmenų teises, pareigas ir atsakomybę. Be bendrųjų valstybės valdžios požymių, teisminei valdžiai būdingi specifiniai požymiai ir funkcijos. Teisminės valdžios paskirtis – užtikrinti teisės viešpatavimą, konstitucinės santvarkos stabilumą, žmogaus ir piliečių teisių ir teisėtų interesų apsaugą. Teisė ginti savo teises nepriklausomame ir nešališkame teisme yra viena iš svarbiausių asmens teisių garantijų. Užtikrinant Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintų teisių ir laisvių apsaugą teismams suteikiami ypatingi įgaliojimai, kurių neturi nė viena kita valdžia. Tik teismas gali priimti sprendimą, kuriuo žmogui atimama ar apribojama laisvė, konfiskuojamas fizinių ar juridinių asmenų turtas,

---

¹² - Šinkūnas H.. Valdžių padalijimo principas ir teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje // Teisė. 2003, Nr. 49. P. 119-120.

¹³ - Jovaišas K. (ats. red) Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras / I dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000. P. 27.

uždraudžiama politinės partijos veikla, panaikinamas valstybės institucijos neteisėtas aktas ar ji įpareigojama atlyginti neteisėtais veiksmais asmeniui padarytą žalą ir kt. Teisminė valdžia įgyvendina teisingumo vykdymo valstybėje funkciją. Ši funkcija vienareikšmiškai įtvirtinta Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies dispozicijoje – teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismas. Teisminei valdžiai būdinga specifinė teisingumo funkcijos vykdymo kontrolės sistema. Ši kontrolė gali būti tik teisinė: kontroliuojama, ar teismo sprendimai yra teisėti, ar jie atitinka materialinės ir procesinės teisės normas; ir tik vidinė: žemesniojo teismo sprendimą gali pakeisti ar panaikinti tik aukštesnė (apeliacinė ar kasacinė) teisminė institucija. Dar vienas išskirtinis teisminės valdžios požymis – jos politinis ir socialinis neutralumas. Vykdamas teisingumą pagrindinė teismo pareiga – išspręsti teisinį konfliktą ir priimti teisėtą bei pagrįstą sprendimą. Vykdydamas šią pareigą teismas privalo būti politiškai ir socialiai neutralus bei laisvas nuo bet kokio poveikio iš šalies. Nagrinėdamas ir sprenddamas bylas jis turi vadovautis tik įstatymu ir savo teisine sąmone bei vidiniu įsitikinimu. Teisinė sąmonė ir vidinis įsitikinimas yra ypač svarbūs įgyvendinant teisminę valdžią. Taip pat labai svarbi teisminės valdžios funkcija yra valstybės institucijų, padedančių vykdyti teisingumą, veiksmų teisėtumo ir pagrįstumo teisminės valdžios priežiūra. Teismai atlieka arba gali atlikti ir kitas teises funkcijas, pvz., teisės normų aiškinimo funkciją. Lietuvoje, be Konstitucinio Teismo, šią funkciją įgyvendina Aukščiausiojo Teismo senatas, aprobuodamas teismų sprendimus, į kurių išaškinimus turi atsižvelgti teismai, valstybinės ir kitos institucijos, taip pat kiti subjektai, taikydami tuos pačius įstatymus. Kai kuriose valstybėse (pvz., anglosaksų teisinės tradicijos valstybėse) teismai atlieka teisės kūrimo funkciją. Tiesa, kai kurie Lietuvos teisininkai mano, kad įstatymų aiškinimas per Aukščiausiojo Teismo senato aprobuotus sprendimus – tai kelias į teismo sprendimo, kaip precedento, įsitvirtinimą mūsų teisės sistemoje.¹⁴

Valdžių padalijimas ir atribojimas kaip vienas svarbiausių konstitucinės santvarkos principų pripažįstamas ir taikomas visose demokratinėse valstybėse. Šis principas istoriškai susiformavo kaip atsvara antiliaudinio pobūdžio absoliučiai, vienos rankose sukongruotai valstybinei valdžiai, kuri lemia socialinį neteisingumą, diktatūrą, savivalę ir beteisiškumą. Ryškus to pavyzdys – netolimos praeities totalitarinis režimas, komunistinės oligarchijos rankose sukongruavęs neribotos ir nedalomos įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios funkcijas. Valdžių padalijimo ir atribojimo principas neatsiejamas nuo būtinybės užtikrinti savarankiškų valdžios šakų sąveiką, valdžios vienybę ir darną. Tai sudėtingas uždavinys, nes kiekviena valstybės institucija savo veiklos srityje yra autonomiška, o valdžių

---

¹⁴ - Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis / Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 770-773.

konkurencija ir konfliktai tam tikra prasme yra užprogramuoti ir neišvengiami. Ypatingai tose srityse, kuriose atskirų valdžios šakų vykdomos funkcijos nėra griežtai atribotos įstatymų arba kuriose šios valdžios šakos konkuruoja tarpusavyje, turi viena kitai įtakos ar kontroliuoja viena kitą.

Valstybės valdžios kompetenciją nustato Konstitucija ir įstatymai. Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalis įtvirtina atskiras valstybės institucijas, bet neapibrėžia valdžios ribų. Net ir Konstitucijos IX skirsnis „Teismas“ neįtvirtina jokios konkretnės normos, kuri apibrėžtu teisminės valdžios ribas. Tai sukelia problemų – neužfiksuota teisminės valdžios administravimo sistema ir neaiškios teisminės valdžios nepriklausomumo garantijos. Neatsitiktinai prof. V. Pakalniškis išvelgė keletą šio netobulumo padarinių: viena vertus, pernelyg didelė teisminės valdžios priklausomybė nuo vykdomosios valdžios, kita vertus, silpna teisminės valdžios sandara, o teismų nepriklausomybė dažnai suvokiama kaip teisėjo privilegija, o ne kaip teisingumo įgyvendinimo priemonė užtikrinant objektyvų ir teisingą teismo sprendimą.¹⁵

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas teismų veiklos teisinio reguliavimo konstitucingumo klausimus, ne kartą yra pabrėžęs, kad teisingumo vykdymas – tai funkcija, lemianti šios valdžios vietą valstybės institucijų sistemoje.¹⁶

Taigi, įgyvendinant valdžių padalijimo principą, įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios atskiriamos, o tai suponuoja jų nepriklausomumą. Teisminės valdžios nepriklausomumas – esminis jos funkcionavimo principas, kuris įtvirtintas Konstitucijoje, išplėtotas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, tačiau jo įgyvendinimas Lietuvoje vis dar siejamas su įvairiomis problemomis. Teismas, nors ir būdamas patovių konfliktų zonoje, privalo išlikti objektyvus, nešališkas, principingas ir tuo pačiu metu – teisingas. Siekiant tinkamai atlikti teismui pavestas funkcijas, neabejotinai iškyla teisminės valdžios nepriklausomumo svarba ir reikšmė.

---

¹⁵ - Pakalniškis V. Dėl teisminės valdžios šaltinio ir jos veiksmingumo // Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998. P. 58-59.

¹⁶ - Jarašiūnas E. Teisminės valdžios funkcionavimo apsaugos problemos konstitucinėje justicijoje // Teisminė valdžia ir visuomenė. Vilnius: Žmogaus teisių centras, 1999. P. 81.

II. TEISMINĖS VALDŽIOS NEPRIKLAUSOMUMO PRINCIPO SAMPRATA

Prieš pradėdant teisminės valdžios nepriklausomumo principo analizę, pažymėtina, kad istorinė jo vystymosi Lietuvos valstybėje raida¹⁷ neįeina į nagrinėjamos temos dalyką, tačiau pagrindinių tarptautinių dokumentų, turinčių ypatingą reikšmę ne tik jaunoms, bet ir senas demokratijos tradicijas turinčioms valstybėms, nepaminėti tiesiog negalima.

Europos Tarybos 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, tapusi Lietuvos teisinės sistemos dalimi,¹⁸ jau nuo XX a. vidurio valstybėms rodo pažangų vystymosi kelią, įtvirtinusi, kad pažeistas žmogaus teises gali apginti tik nepriklausomas teismas. Šeštojo jos straipsnio pirmoji dalis teigia: „Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ar jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir bešališkas teismas.“¹⁹ Ši nuostata į Konvencijos tekstą pateko ne be Jungtinių Tautų Organizacijos Generalinės Asamblėjos 1948 m. paskelbtos Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos įtakos. Šios deklaracijos 10 straipsnis skelbia, kad kiekvienas žmogus, remdamasis visiška lygybe, turi teisę į tai, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas, kuris nustatytų jo teises ir pareigas ar jam pareikšto baudžiamojo kaltinimo pagrįstumą.²⁰

Teismų nepriklausomumo principas įtvirtintas ir kituose tarptautiniuose dokumentuose: 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 14 straipsnyje, 1985 m. Jungtinių Tautų pagrindiniuose teismų nepriklausomumo principuose, 1994 m. Europos Tarybos rekomendacijoje dėl teisėjų nepriklausomumo, jų veiklos efektyvumo ir vaidmens, 1998 m. Europos Tarybos chartijoje dėl teisėjų statuso, 1999 m. Tarptautinės teisėjų asociacijos Visuotinėje teisėjo chartijoje.

Visuotinės teisėjo chartijos pirmasis straipsnis nustato, kad teisėjai visa savo veikla turi užtikrinti kiekvieno asmens teisę į teisingą teismo procesą. Jie turi užtikrinti asmens teisę į teisingą viešą teismo procesą per kiek įmanoma trumpesnę laiką, bylą nagrinėjant nepriklausomai ir objektyviai įstatymo įsteigta institucijai, kuri jiems nustatytų civilines piliečių teises ir pareigas ar baudžiamąjį kaltinimą. Teisėjo nepriklausomumas yra būtina sąlyga, kad teisingumas būtų vykdomas nešališkai, vadovaujantis įstatymu. Tai yra nedaloma. Visos institucijos ar

¹⁷ - Plačiau žr.: Valančius V. Teismo ir teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimas: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01S) / Lietuvos teisės akademija, - V., 2000. P. 28-31.

¹⁸ - Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 37-913.

¹⁹ - Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.

²⁰ - Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius: Mintis, 1991. P. 14.

nacionaliniai valdžios organai privalo gerbti, saugoti ir ginti šį nepriklausomumą.²¹ Ši ir kitos Visuotinės teisėjo chartijos, kuriai vienbalsiai pritarė Tarptautinės teisėjų asociacijos centrinė tarnyba, nuostatos yra teisėjų iš viso pasaulio darbo rezultatas. Tai rodo pačių teisėjų pastangas užtikrinti tinkamą savo statusą bei apsisaugoti nuo socialinio, ekonominio ar politinio spaudimo ir nuo kitų teisėjų bei teismų vadovybės.

Minėtos Europos Tarybos rekomendacijos preambulėje pažymima, jog teismo nepriklausomumas skatintinas tam, kad būtų sustiprinta teisės bei įstatymo viešpatavimas demokratinėse šalyse. O Europos Tarybos chartija dėl teisėjų statuso siekiama, kad Europos valstybėse teisėjų nepriklausomumo, nešališkumo garantijos ir reikalavimai, keliami teisėjų kompetencijai, būtų įtvirtinti aukščiausią juridinę galią turinčiuose aktuose ir kad skirtingų Europos valstybių teisėjų statutai atitiktų esmines chartijos nuostatas. Teismų ir teisėjų nepriklausomumo garantijos iliustruoja teismo ir teisėjų vaidmenį teisminės valdžios sistemoje bei teisminės valdžios ir kitų valdžių santykį. Chartijoje pabrėžiamas teismų ir teisėjų nepriklausomumo reikalavimas, nes tai viena iš pasitikėjimo teismine valdžia prielaidų. Skatinama teisėjų savivaldos veikla įvairiose valstybėse ir deklaruojama teisėjų teisė jungtis į asociacijas ir ginti savo profesines teises.²²

Teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas yra įtvirtintas visų demokratinių valstybių konstitucijose. Kaip matysime toliau darbe nagrinėjant teisminės valdžios nepriklausomumą, visos esminės teisėjų statuso nuostatos yra įtvirtintos ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose, žymiai daugiau problemų sukelia tik jų praktinis įgyvendinimas.

Siekiant atskleisti nepriklausomumo sąvokos turinį, pažvelgiame į žodyną. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne *nepriklausomybė* aiškinama laisve, nuo nieko nepriklausymu, o *nepriklausomas* – tai savarankiškas, laisvas.²³ Black'o teisės terminų žodynas *nepriklausomumą* apibūdina kaip „būseną arba sąlygą, lemiančią laisvę nuo priklausomybės, subjektyvumo ar kontrolės“, o žodis *nepriklausomas* aiškinamas kaip „išorės veiksnių nekontroliuojamas, neribojamas, nedraudžiamas ar kitaip nekeičiamas“²⁴. V. Krumskich'o redaguotas enciklopedinis teisinis žodynas pateikia tokią teisėjų nepriklausomumo sampratą: *teisėjų nepriklausomumas* – tai konstitucinis teisingumo principas, kuris demokratinėse valstybėse reiškia, kad teisėjai sprendžia teisinius ginčus vadovaudamiesi įstatymu ir tokiomis sąlygomis, kurios užkerta kelią bet kokiam poveikiui iš pašalies²⁵.

²¹ - Visuotinė teisėjo chartija // Justitia. 1999, Nr. 5-6. P. 17.

²² - Žemkauskienė I. Europos Tarybos Chartija dėl teisėjų statuto ir Lietuva // Justitia. 1999, Nr. 3. P. 11.

²³ - Keinys S. / vyr. red. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas: apie 50 000 žodžių lizdų. 3-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Pradai 1993. P. 420.

²⁴ - Valančius V. Teismo ir teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimas: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01S) / Lietuvos teisės akademija, - V., 2000. P. 24.

²⁵ - Кrumских В. Е. (Под общ. ред.) Энциклопедический юридический словарь / Москва. 1998.С.191.

Teismų ir teisėjų nepriklausomumas teisės teorijoje suprantamas dvejopai. Pirma, nepriklausomumas reiškia funkcinį, arba institucinį, teismų sistemos nepriklausomumą nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios. Šis aspektas reikalauja, kad teismo kompetenciją nustatytų tik įstatymas, o kitos valdžios nesikištų į sritį, kuri priskirta teismo kompetencijai, kaip ir teismas nesikištų į kitų valdžių kompetenciją. Antra, šis principas reiškia asmeninį teisėjo nepriklausomumą sprendžiant ir nagrinėjant konkrečias bylas, t. y. teisėjo nepriklausomumą nuo bylos šalių, jų atstovų, teismo pirmininko ar kitų kolegų, politinių partijų, verslo arba kitokių grupuočių ar išorinių jėgų. Šis aspektas reiškia ir teisėjo nešališkumą, t. y. situaciją, kai teisėjas, priimdamas sprendimą, nėra nei objektyviai, nei subjektyviai veikiamas pašalinių veiksnių.

Apibendrinant išskiriami tokie teismų ir teisėjų nepriklausomumo elementai:

- 1) materialusis nepriklausomumas – teisėjas, sprenddamas bylas, vadovaujasi tik teise ir savo teisine sąmone ir yra laisvas nuo bet kokios išorinės įtakos;
- 2) asmeninis nepriklausomumas – teisėjui būtina sudaryti atitinkamas darbo sąlygas, užtikrinančias, kad bylos bus sprendžiamos be jokios išorinės įtakos, o tik vadovaujantis teise ir teisine sąmone;
- 3) kolektyvinis nepriklausomumas – teisėjo teisė dalyvauti administruojant teisingumo sistemą;
- 4) vidinis nepriklausomumas – teisėjas privalo būti laisvas nuo aukštesnės teismo valdžios ir nuo teismo, kuriame dirba, vadovų įtakos.²⁶

Pritariant doc. dr. V. Valančiaus išsakytai pozicijai²⁷, galima teigti, kad nūdienos reikalavimų jau neatitinka anksčiau vyravęs požiūris, neva teisėjas turi būti nepriklausomas tik bylos nagrinėjimo metu, tapatinant tai su teisingumo vykdymu. Toks požiūris sudarydavo prielaidas supaprastintai vertinti nepriklausomumo principo esmę, teigti, kad svarbiausia nepriklausomumo garantija – iš esmės tik nesikišimas į konkrečios bylos nagrinėjimą. Šio autoriaus nuomone, teismo ir teisėjo nepriklausomumas – tai valstybėje įtvirtinta garantijų sistema, užtikrinanti savarankišką institucinį teismo funkcionavimą, sudaranti sąlygas teisėjams profesionaliai ir nevaržomai vykdyti teisingumą, apsauganti teismą nuo politinio, ekonominio bei kitokio išorinio ar vidinio poveikio.²⁸ Tačiau čia pat cituojamas ir V. Mikelėnas, teigiantis, kad teisėjų nepriklausomumas negali tapti šydu, apsaugančiu teisėjus nuo nesąžiningų veiksmų, teisės ignoravimo ir nekvalifikuotumo.²⁹

²⁶ - Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė / I tomas. Vilnius: Justitia, 2003. P. 155-156.

²⁷ - Valančius V. Teismo ir teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimas: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01S) / Lietuvos teisės akademija, - V., 2000. P. 24-25.

²⁸ - ten pat.

²⁹ - Mikelėnas V. Civilinis procesas / I d. Vilnius: Justitia, 1997. P. 130-142.

Teisminės valdžios egzistavimas teoriniu lygmeniu nagrinėjamas ir teisės sociologų. Pvz., Th. Beckeris yra sukūręs bendrąjį funkcionalistinės teismų analizės modelį, kurį būtų galima taikyti bet kurios visuomenės teismų veiklos analizei. Pagal jį teismas yra: 1) žmogus ar jų grupė kaip vienetas, 2) turintis galią spręsti ginčą, 3) kuriame ginčo šalys ar jų atstovai pateikia ginčo faktus ir cituoja egzistuojančius pirminius norminius principus (statutus, konstitucijas, taisykles, ankstesnes bylas), ir kuriame 4) žmogus ar jų grupės vienetas nagrinėja pateiktus ginčo faktus ir taiko pirminius norminius principus, ir tiki, 5) kad jie turi išklaudyti pateikiamus faktus ir tuos norminius principus taikyti bešališkai, objektyviai, be išankstinio nusistatymo, ir 6) kad jie gali taip spręsti, (būdami) 7) kaip nepriklausomas vienetas. Taigi, Beckeris akcentuoja *pagrindines teismų egzistavimo sąlygas*: 1) teismų bešališkumą kaip „teisminio proceso ašį“ (pagrindinė sąlyga); 2) teisinės doktrinos kaip ginčo šalių požiūriu kompromiso pagrindo centrinį vaidmenį teisiniame procese; 3) ginčus kaip teismų darbo objektą ir pateisinimą; 4) teisėjų veiklos nepriklausomybę. M. Shapiro požiūriu, „teisėjų nepriklausomybės“ sąvoka yra problemiška. Jis aprašė teismų idealų tipą, kurį išreiškia keturi elementai: (1) nepriklausomas teisėjas, (2) taikantis iš anksto nustatytas normas (3) po konkurencinių teisminių ginčų, (4) kad būtų pasiektas priešingų reikšmių sprendimas – vienai ginčo šaliai priskiriama teisinė teisė, o kita laikoma neteisčia. Bet nė vienas iš šių elementų nėra geras šiuolaikinių teismų patirties kontekste. Norint suprasti, ką gali reikšti teisėjų „nepriklausomybė“, būtina teoriškai išnagrinėti teisėjo ir valstybės santykį bei pažvelgti į sąlygas, kuriomis bet kokia nepriklausomybė gali būti įgyjama ir išlaikoma. Shapiro atskleidžia, kad „teisėjų nepriklausomybė“ jų veiklos istoriniame kontekste tik suproblemiškėjo. Jis teigia, kad anksčiau teisėjas tarpininkavo dviems ginčo šalims. Jis perdirbo ginčą taip, kad surado abiem ginčo šalims priimtina jų iškeltų idėjų ir reikalavimų kompromisą, teisingą jų susitarimą. Šiuolaikinis teisėjas dviejų šalių ginče jau neatlieka vien tarpininkavimo. Teismas tampa formaliu teismo proceso mechanizmu, kuris veikia teisinės doktrinos pagrindu. Tai reiškia, kad šalių ginčas nagrinėjamas ne vien pagal trečiosios šalies – teisėjo „sveiką protą“ (tarpininkavimo sampratą, bet labiau pagal teisinę doktriną (teisėjavimo techniką)). Taip susiklostė dvejopa situacija: vieni išvelgia teisėjo savarankiškumo ribojimo didėjimą, kiti – pasisako prieš teisėjų aktyvumą.³⁰

Vienareikšmišką teisminės valdžios nepriklausomumo apibrėžimą pateikti apskritai vargu ar būtų įmanoma, nes jis savyje apima nemažai elementų, kurie ir bus toliau analizuojami atsižvelgiant į Lietuvos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje formuojamą doktriną. Būtina pabrėžti, kad teisminės valdžios nepriklausomumui itin didelę reikšmę turi teismų savivalda,

³⁰ - Cotterrell R. Teisės sociologija. Įvadas. Kaunas: Šviesa, 1997. P. 256-269.

kuriai iki šiol skiriamas pakankamai mažas dėmesys. Taigi, teisminės valdžios nepriklausomumo sampratos analizėje šio svarbaus elemento negalima ignoruoti.

Konstitucijos 109 str. įtvirtinta nuostata, teisingumo vykdymo funkciją suteikianti išimtinai teismams, atitinka demokratinės bei teisinės valstybės valdžių padalijimo principo esmę. Teisingas teisingumas gali būti vykdomas tik tada, kai jį vykdanči institucija yra nepriklausoma, kai jai sudarytos visos sąlygos priimti objektyvius ir nešališkus sprendimus.

To paties Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalis numato, kad teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą yra nepriklausomi. Taigi, Lietuvos piliečiai, 1992 m. spalio 25 d. referendume priimdami Konstituciją pareiškė aiškią valią – kad teisingumą vykdytų nepriklausomi teismai ir teisėjai. Tai dar kartą patvirtina anksčiau ne kartą išsakytą tiesą, kad teismas gauna valdžios galias tiesiogiai iš tautos, o ne iš kitų valstybės valdžių, todėl jis įgyvendina savo valdžią savarankiškai, o ne kaip kitų valdžių įsteigta institucija ir, vykdydamas savo funkcijas, nėra pavaldus nei įstatymų leidžiamajai, nei vykdomajai valdžiai. Teismų ir teisėjų nepriklausomumas yra vienas svarbiausių teisingumo vykdymo principų. Šio principo įtvirtinimas ne vien Konstitucijos IX skirsnyje „Teismas“, bet ir Konstitucijos II skirsnio „Žmogus ir valstybė“ 31 straipsnio 2 dalies normoje rodo, kad teisėjo ir teismo nepriklausomumas pirmiausia yra būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga.³¹ Minėta Konstitucijos norma nustatyta, jog asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą, turi teisę, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo praktikoje ne kartą yra gvildenęs teismų ir teisėjų nepriklausomumo klausimą (Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimas, 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas, 1997 m. lapkričio 13 d. sprendimas, 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas, 2001 m. liepos 12 d. nutarimas).

Teisėjų ir teismų nepriklausomumo principas yra vienas iš fundamentalių demokratinės valstybės bruožų. Jo laikomasi visose demokratinėse valstybėse, ir, kaip rodo istorinė patirtis, šio principo atsisakymas yra imanentinis totalitarinio ir autoritarinio režimo bruožas. Pagal tai, kaip Teismų įstatyme ir kituose Lietuvos įstatymuose detalizuojamas Konstitucijoje įtvirtintas teisėjo ir teismo nepriklausomumas, teisėjų nepriklausomumo garantijas galima sąlyginai suskirstyti į tris grupes: a) teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumo, b) teisėjo asmens neliečiamumo, c) teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijas.³²

³¹ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4 dalies, 260 straipsnio 4 dalies, 280 straipsnio 1, 2, ir 6 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 23-666.

³² - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. kovo 31 d. nutarimo Nr. 465 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 3 d. nutarimo Nr. 124 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų, valstybinio arbitražo, prokuratūros bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 46 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės

Bene didžiausią reikšmę Lietuvos teisminės valdžios nepriklausomumo užtikrinimo prasme turi 1999 m. gruodžio 21 d. Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Šiuo nutarimu Konstitucinis Teismas suformulavo teismų savivaldos pagrindų doktriną.

Atsižvelgiant į Konstitucijos preambulėje įtvirtintą atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekį, Konstitucijos 5 straipsnį ir kitų straipsnių normas, nustatančias valdžių padalijimą, galima skirti du neatsiejamus teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo aspektus. Šis principas visų *pirma* reiškia teisėjo ir teismų, vykdančių teisingumą, nepriklausomumą. Konstitucijos 114 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ar piliečių kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą draudžiamas ir užtraukia įstatymo nustatytą atsakomybę. Teisėjo procesinis nepriklausomumas yra būtina nešališko ir teisingo bylos išnagrinėjimo sąlyga. *Antra*, teisėjas ir teismai nėra pakankamai nepriklausomi, jei neužtikrintas teismų, kaip teisminės valdžios institucijų sistemos nepriklausomumas. Teisminė valdžia, būdama savarankiška, negali būti priklausoma nuo kitų valdžių dar ir dėl to, kad ji vienintelė formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu. Tik būdama savarankiška, nepriklausoma nuo kitų valdžių, teisminė valdžia gali įgyvendinti savo funkciją – vykdyti teisingumą. Teisminės valdžios visavertiškumas ir nepriklausomumas suponuoja jos savivaldą.³³

Neaplenkiant ir kitose konstitucinės justicijos bylose konstatuotų faktų, šiuose dviejuose nutarimuose formuojamoje teisinėje doktrinoje teisminės valdžios nepriklausomumo principas išanalizuotas pakankamai plačiai, todėl jų pagrindu bus paremtas tolesnis šio principo nagrinėjimas.

Būtina pabrėžti, kad teisminės valdžios (teisėjo ir teismų) nepriklausomumas yra nedalomas. Įstatymu reguliuojant teismų veiklą negalima sudaryti prielaidų paneigti Konstitucijos 5 ir kituose straipsniuose įtvirtintą Teismo, kaip savarankiškos ir visavertės valstybės valdžios, sampratą. Kitaip nebūtų garantuota Konstitucijoje įtvirtintų žmogaus teisių ir laisvių apsauga.

įstatymui, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros darbuotojų, valstybinių arbitrų bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų tarnybinių atlyginimų“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 101-2264.

³³ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 109-3192.

II.1. TEISĖJO IR TEISMŲ NEPRIKLAUSOMUMAS VYKDANT TEISINGUMĄ

II.1.1. Teisėjo klausymas tik įstatymo

Pagal Konstitucijos 109 straipsnį teisėjai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi ir klauso tik įstatymo. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 3 straipsnio 2 dalis taip pat įtvirtina šį reikalavimą nustatydamą, kad teisėjai, vykdydami teisingumą, veikia nešališkai ir klauso tik įstatymo.³⁴ Tokia konstitucinė nuostata vienodai gali veikti tiek totalitarinio, tiek demokratinio režimo sąlygomis. Tai reiškia, kad nėra pakankamos juridinės garantijos demokratinėms vertybėms saugoti; viskas gali priklausyti nuo įstatymų turinio, t. y. nuo įstatymų leidėjo valios. Tuo tarpu teisė (teisinis teisingumas) – tai bendrieji žmoniškumo, socialumo principai, kurių neįmanoma nepažeisti įvedus totalitarinį režimą.³⁵

Teisingumas yra viena svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindų. Teisingumo ir teisinės valstybės siekis įtvirtintas Konstitucijos preambulėje. Jis gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos.

Teisės teorijoje esamai konstitucinei 109 str. 3 d. nuostatai pagrįstai suteikiama demokratiškesnė, autentiškesnė teisingumui atviresnė formuluotė: „Teisėjai, įgyvendindami teisingumą, klauso įstatymo ir teisės“. Teigiama, kad ji orientuotą į demokratinę teisės sampratą, liudytų, jog teisė netapatinama su įstatymu, o pačiam teismui suteikiama daugiau operatyvinės laisvės spręsti apie teisę ir teisingumą. Teisėjai tokiu atveju gautų daugiau galimybių būti ne tik įstatymų leidėjo nustatyto teisingumo vykdytojais, bet ir tam tikra prasme sprendėjais apie teisę ir teisingumą.

Nors Konstitucijos 6 straipsnyje įtvirtinta, kad ji yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas ir, kad kiekvienas savo teises gali ginti remdamasis Konstitucija, bet teisminėje praktikoje tai daugiau išimtis nei taisyklė. Poreikis remtis ne tik įstatymu, bet ir teise, paspartintų ryžtą įtraukti į žmogaus teisių ginties mechanizmą tiesioginio taikymo prasme ir Konstituciją, kaip operatyviai ir tiesiogiai veikiančią įstatymą. Pati demokratijos logika, skelbianti teisės, o ne įstatymo viršenybę, reikalauja įtvirtinti minėtą nuostatą. Įstatymas formuluoja tik patį tam tikrų teisių gynimo principą, o teisėjas, vadovaudamasis įstatymu ir teise, šias normas sukonkretina taip, kad tuo atskiru atveju būtų garantuota konkrečių piliečio konstitucinių teisių sauga, realizuotas

³⁴ - Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851; nauja įstatymo redakcija nuo 2002 m. gegužės 1 d. Valstybės žinios. 2002, Nr. 17-649; 2004, Nr. 84-3042.

³¹ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 8 straipsnio antrosios dalies 4 punkto ir ketvirtosios dalies normos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 106-2381.

³⁵ - Vaišvila A. Teisinės valstybės koncepcija Lietuvoje. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 299-302.

teisingumas kaip vienoda pagarba kiekvieno legaliai subjektinei teisei. Teisme neturi būti toleruojama neteisė, jeigu jai pažaboti nėra konkretaus įstatymo.

Toks šios konstitucinės nuostatos interpretavimas tam tikra prasme reikštų kontinentinės teisės sistemos šalyse ne itin paplitusio teisminio precedento pripažinimą, tačiau kažin, ar dėl to kiltų kokių nors neigiamų teisinių padarinių. Dar Aristotelis rašė, kad kiekvienas įstatymas aprėpia tik tai, kas bendra, o kai kuriais paskirais atvejais neįmanoma bendrų nuostatų taip pritaikyti, kad jos būtų teisingos. Kai įstatymas nustato apskritai, o atsiranda paskiras atvejis, kurio neapima tos bendros nuostatos, tada pasielgsime teisingai, jeigu ten, kur įstatymų leidėjas praleido arba, supaprastindamas reikalą, suklydo, pataisysime taip, kaip pats įstatymų leidėjas būtų patvarkęs, jei būtų buvęs čia, arba, jei būtų žinojęs tą atvejį, pats jį būtų įtraukęs į įstatymą.³⁶ A. Vaišvila, cituodamas A. Volaną, iš to daro išvadą, jog sėkmingai ir gerai apsvarstyto negalima išleisti beveik nė vieno įstatymo, kurio kada nors netektų, net būtinai nereikėtų šiek tiek derinti, kuriam nieko naujo nepridėtų laikas ir kuriam nereikėtų, kad jį išmintingai interpretuotų protingi bei dori žmonės. Toks teisėjo įsiterpimas nepažeidžia įstatymo, o tik paaiškina jį ir pataiso. Juo reikia naudotis tam, kad teisėtumas (rašytinis įstatymas) nenusvertų teisingumo bei gėrio ir dėl to aukščiausiasis teisingumas nepavirstų aukščiausiuoju neteisingumu. Teismo vykdomas teisingumas – tai teismo pataisytas „įstatyminis teisingumas“ (teisėtumas), kuris ir esąs tikrasis teisingumas.³⁷

Iš esmės formuluotė „teisėjas klauso tik įstatymo“, iš vienos pusės, skirta pabrėžti teismo nepriklausomumą nuo kitų valstybės valdžios šakų, o iš kitos – griežtą priklausomumą nuo įstatymo arba pozityviosios teisės. Susiduriama su problema, ar egzistuoja konstitucinio „klausos tik įstatymo“ ribos. Ar šalia įstatymo yra už jį aukštesnė „viršpozityvioji“ teisė, į kurią teisėjas galėtų (ar net privalėtų) atsižvelgti priimdamas sprendimą. Čia reikėtų paminėti išaugusią teismų praktikos kaip teisės šaltinio reikšmę, draudimą atsisakyti vykdyti teisingumą, kai „įstatymas tyli“, minėtą įstatymo ir teisės išskyrimą, taip pat „teisę pažeidžiančių“ įstatymų egzistavimą, kai formaliai įstatymas veikia, bet jis pažeidžia visuotinai pripažintus moralės ir žmogiškumo principus. Daugelio valstybių teismų praktikoje viršpozityviosios teisės egzistavimas paliečiamas labai atsargiai, kadangi visiškai pakanka aukščiausiųjų pozityviosios teisės normų, būtent konstitucijų, taikymo. Todėl kiekvienas žemesnės teisinės galios teisės aktas, kilus abejonių dėl jo atitikimo viršpozityviajai teisei, turėtų „atsimušti“ į konstitucijos nuostatas.³⁸

Sistemiškai žvelgiant į Konstituciją, čia paminėtinas ir jos 110 straipsnis, kurio pirmojoje dalyje numatyta, kad teisėjas negali taikyti įstatymo, kuris prieštarauja Konstitucijai. Galima

³⁶ - Aristotelis. Rinktiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1990. P. 166-167.

³⁷ - Vaišvila A. Teisinės valstybės koncepcija Lietuvoje. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 294-295.

³⁸ - Valančius V. Teismo ir teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimas: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01S) / Lietuvos teisės akademija, - V., 2000. P. 40-42.

tvirtinti, kad šia nuostata teismui suformuluota imperatyvi pareiga netaikyti Konstitucijai prieštaraujančio įstatymo ar teisės normos. Antroji to paties straipsnio dalis įtvirtina, jog tais atvejais, kai yra pagrindo manyti, kad įstatymas ar kitas teisinis aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teisėjas sustabdo šios bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą prašydamas spręsti, ar šis įstatymas ar kitas teisinis aktas atitinka Konstituciją. Šis aspektas aktualus kalbant apie teismo laisvę pasirinkti teisės aktą ar normą, kuriuo bus grindžiamas teismo sprendimas, nutarimas ar nutartis. Matome, kad teismai turi plačias galimybes ginti konstitucines žmogaus teises ir išreikšti savo požiūrį į teisės normas. Šiuo atžvilgiu jie gali veiksmingai prisidėti prie Lietuvos teisės kūrimo, padėti šalinti ydingas teisės normas.³⁹

Taigi, teiginio „teisėjai klauso tik įstatymo“ nederėtų suprasti ir aiškinti kaip teisėjo pareigos klausyti tik įstatymo raidės. Tik retais atvejais įstatymas yra visiškai aiškus ir suprantamas, todėl teisėjas, prieš taikydamas konkrečią teisės normą, turi išsiaiškinti jos turinį ir prasmę.

Klausymo tik įstatymo principą detalizuoja naujasis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas⁴⁰, kuriame nurodoma, kad teismas negali taikyti įstatymo, prieštaraujančio Konstitucijai, arba kito teisės akto, prieštaraujančio įstatymui; nesant įstatymo, teismas turi išspręsti bylą taikydamas įstatymo ir teisės analogiją. Teisėjas, aiškindamas ir taikydamas teisės normas, privalo vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais. Teismas, nagrinėdamas bylas, taiko Europos Sąjungos teisės normas ir vadovaujasi Europos Sąjungos teisminių institucijų sprendimais, preliminariais nutarimais Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ir galiojimo klausimais. Teismai, taikydami teisę, atsižvelgia į Teismų įstatymo nustatyta tvarka paskelbtose kasacine tvarka priimtose nutartyse esančius teisės taikymo išaiškinimus.

II.1.2. Draudimas kištis į teisėjo ar teismo veiklą

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 114 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų ir visuomeninių organizacijų ar piliečių kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą draudžiamas ir užtraukia įstatymo nustatytą atsakomybę. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo statuto 21 straipsnyje nurodyta konkreti

---

³⁹ - Žilys J. Konstitucinė justicija ir teismai // Teisminės valdžios problemos Lietuvoje. Vilnius: Lietuvos Žmogaus teisių centras, 1997. P. 42-50.

⁴⁰ - Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, 3-4 str. // Valtybės žinios. 2002, Nr. 36-1340; 2003 Nr. 39-1765; 2004 Nr. 63-2244; 2004 Nr. 72-2494; 2005 Nr.18-574.

atsakomybės rūšis – baudžiamoji atsakomybė bei įtvirtinta, jog mitingai, piketai bei kitokie grupių ar pavienių asmenų veiksmai arčiau negu 75 metrai iki Teismo pastato ir Teisme, jeigu jais siekiama paveikti teisėją arba teisimą, yra baudžiami kaip kišimasis į teisėjų ar teismo veiklą.⁴¹ Teismų įstatymo 2 straipsnis ir 3 straipsnio 3 dalis taip pat detalizuoja minėtą konstitucinę nuostatą teigdamas, kad teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo kitų valstybės valdžios institucijų, pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ir kitų asmenų, o teisėjai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo proceso dalyvių, teismų administracijos, kitų teisėjų, valstybės valdžios institucijų, pareigūnų bei kitų asmenų. To paties įstatymo 46 straipsnis atkartoja minėtas Konstitucijos ir Aukščiausiojo Teismo statuto nuostatas bei kaip vieną iš teisėjo nepriklausomumo garantijų įtvirtina draudimą daryti neteisėtą poveikį teisėjui, siekiant turėti įtakos bylos eigai ar baigčiai (asmenys, kurie savo veiksmais ar neveikimu trukdo teismui vykdyti teisingumą, neteisėtai daro poveikį bylos eigai ar baigčiai, atsako įstatymų nustatyta tvarka).

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXXIV skyriuje nustatyta baudžiamoji atsakomybė tam, kas viešai veiksniu, žodžiu ar raštu užgauliai pažemino teisingumą vykdančius teisimą ar teisėją dėl jų veiklos bei tam, kas bet koku būdu trukdė teisėjui atlikti su baudžiamosios, civilinės arba administracinės bylos tyrimu ar nagrinėjimu susijusias pareigas.⁴²

Konstitucinis Teismas viename iš savo nutarimų⁴³ yra pasisakęs, jog pagrindinis aspektas, kuriuo būtina vadovautis vertinant teisėjo ir teismų nepriklausomumą, yra tas, kad nepriklausomumas yra ne privilegija, o viena svarbiausių teisėjo ir teismo pareigų, išplaukianti iš Konstitucijos garantuotos žmogaus teisės turėti bešališką ginčo arbitražą. Plėtodamas šią konstitucinę doktriną koncepciją Konstitucinis Teismas remiasi daugelyje tarptautinių dokumentų atsispindinčia nepriklausomumo samprata: 1948 m. gruodžio 10 d. JT Generalinės Asamblėjos priimtos Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 10 straipsniu, 1985 m. lapkričio 29 d. JT Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 40/32 ir 1985 m. gruodžio 13 d. rezoliucija Nr. 40/146 patvirtintais "Pagrindiniais teismo nepriklausomumo principais". Šio dokumento 1 straipsnyje nurodyta: "Teismų nepriklausomumas garantuojamas valstybės ir įtvirtinamas Konstitucijoje arba šalies įstatymuose. Visos valstybės įstaigos privalo teismų nepriklausomumą

⁴¹ - Lietuvos Aukščiausiojo Teismo statutas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 36-887, 2003; Nr. 38-1690.

⁴² - Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

⁴³ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. kovo 31 d. nutarimo Nr. 465 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 3 d. nutarimo Nr. 124 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų, valstybinio arbitražo, prokuratūros bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 46 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymui, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros darbuotojų, valstybinių arbitražo bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų tarnybinių atlyginimų“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 101-2264.

gerbti ir jo laikytis." 1950 m. lapkričio 4 d. priimtos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio pirmojoje dalyje yra nustatyta kiekvieno žmogaus teisė, kad jo byla būtų teisingai išnagrinėta per įmanomai trumpiausią laiką, lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo. Europos Tarybos Ministrų komitetas 1994 m. spalio 13 d. priėmė rekomendaciją Nr. 94/12 "Dėl teisėjų nepriklausomumo veiksmingumo ir vaidmens". Jos penktosios taisyklės 3 punkte nurodoma, kad teisėjų pareigos yra šios: a) visais atvejais veikti laisvai ir nepriklausomai nuo pašalinės įtakos; b) bešališkai nagrinėti bylas remiantis nustatytu faktų įvertinimu ir įstatymų supratimu, garantuojant bešališką visų šalių išklausimą ir pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas. Šioje taisyklėje taip pat reikalaujama tam tikrais atvejais teisėjui nusišalinti nuo bylos ar imtis kitokių priemonių, kad būtų visiškai įgyvendintas teismų nepriklausomumas. Komitetas valstybių narių vyriausybėms rekomenduoja „priimti ar įgyvendinti visas būtinas teisėjų ir teismų nepriklausomumo ir efektyvumo priemones“. Be to, ragina gerbti, stiprinti ir saugoti teisėjų nepriklausomumą: „priimdamas sprendimą teisėjas turėtų būti visiškai nepriklausomas ir veikti be jokių tiesioginių ir netiesioginių ribojimų, netinkamos įtakos, paskatinimų, spaudimo, grasinimų ar interferencijos, kylančių iš bet kurios šalies ir dėl bet kokios priežasties <...>“. ⁴⁴ Taigi, teisėjo procesinis nepriklausomumas yra būtina nešališko ir teisingo bylos išnagrinėjimo sąlyga.

Visuotinės teisėjo chartijos 2 straipsnis teigia, kad teismų nepriklausomumas turi būti užtikrintas įstatymais, sukuriant ir ginant teismo instituciją, kuri yra realiai nepriklausoma nuo kitos valstybinės valdžios. Teisėjas, kaip teisminės valdžios subjektas turi turėti sąlygas vykdyti teisminę valdžią nepriklausomai nuo socialinio, ekonominio ir politinio spaudimo ir nuo kitų teisėjų bei teismų vadovybės.

Teisėjas, kad ir kokios politinės jėgos būtų valdžioje, išlieka nepriklausomas, jis negali būti verčiamas taikytis prie galimos politinių jėgų kaitos. Draudimas kištis į teismo veiklą susijęs su tuo, kad teisėjui norima sudaryti stabilias sąlygas darbui, ypač politinių permainų valstybėje prasme. Besikeičiantys valdžioje politikai bei valstybės politikos kryptys negali daryti įtakos teismo sprendimams. Tai pastebėjo ir V. Mačys savo „Civilinio proceso paskaitose“⁴⁵. Jis rašė, kad remtis įstatymais ir sąžine sprendamas bylą teisėjas gali tik tuomet, kai jis nejaučia iš niekur pavojaus dėl savo sprendimo, o pavojus jam gali kilti iš valstybės valdžios organų ir iš asmenų, kurių interesai sprendimu būtų paveikiami.

---

⁴⁴ - Kaulakis G. Teismų administravimo (valdymo), teisėjų darbo krūvio reguliavimo problemos Lietuvos Respublikos teismuose // Justitia. 1997, Nr. 6.

⁴⁵ - Mačys V. Civilinio proceso paskaitos. Kaunas: Šviesa, 1924. P. 41-56.

Atviros visuomenės institutas, įgyvendindamas Europos Komisijos inicijuotą Stojimo į Europos Sąjungą priežiūros programą nuo 2000 m. kasmet rengė priežiūros ataskaitas apie teismų nepriklausomumą stojant į ES⁴⁶ valstybėse kandidatėse ir išryškino nemažą dalį vis dar neišspręstų problemų šioje srityje. Pažymima, kad šiose ataskaitose vertinama ir teismų nepriklausomumas, ir jų nešališkumas, dėl kurio reikalaujama, kad teisėjai neturėtų jokių neteisėtų ryšių su ginčo šalimi, nepaisant to, ar taip būtų dėl jų dalyvavimo ankstesniame bylos etape, ar dėl asmeninių finansinių ryšių su ginčo šalimi ar ginčo objektu. Nors analitiškai vertinant šios sąvokos skirtingos, praktikoje nepriklausomumas ir nešališkumas yra glaudžiai tarpusavyje susiję ir dėl jų kyla panašios problemos.

2001 m. ataskaitoje akcentuojama, kad teisminės valdžios padėtis demokratinėje visuomenėje ypatinga. Ji sprendžia ginčus, kurių negalima arba nederėtų spręsti politinei valdžiai arba privatiems asmenims. Teisminės valdžios nepriklausomumas tenkina svarbius socialinius poreikius. Jis nėra savaiminis tikslas ar būdas užtikrinti pačių teisėjų profesinę padėtį, - veikiau tai yra priemonė, padedanti siekti teisingos ir klestinčios visuomenės tikslų. Teismai savo vaidmenį tinkamai atlieka sureguliuodami ginčus tarp privačių šalių ir užtikrindami demokratiškai atskaitingų valdžių veiksmų teisingumą ir teisėtumą. Taigi, teismai atlieka priežiūros, arba kontrolės funkciją. Kadangi prižiūrėtojas, nesantis nepriklausomas nuo tų, kuriuos prižiūri, negali veiksmingai dirbti, būtina nustatyti teisėjų kompetencijos ribas, kad jie galėtų dirbti nebijodami politinių valdžios šakų arba ginčo šalių poveikio.

Tačiau ir šioje vietoje teisminės valdžios nepriklausomumo negalima absoliutinti. Teisingai yra pasakęs prof. habil. dr. Pranas Kūris, kad nepriklausomumas neatsiejamas nuo atsakomybės. Negana to, jis teigia, jog nepriklausomumas be atsakomybės – labai pavojinga teisinė fikcija. Teisėjai turi jausti profesinę bei deramą pilietinę atsakomybę, o teismai negali būti laisvi nuo atsakomybės visuomenei.⁴⁷

Demokratiniam krašte galioja ir turi būti gerbiama ne tik žmogaus teisė į tinkamą teismą, bet ir kiekvieno asmens teisė gauti ir skleisti informaciją (Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnis). Turime pripažinti, kad informacijos laisvė Lietuvoje tikrai yra pasiekusi pažangių valstybių lygį. Visuomenės informavimo priemonės teismui skiria daug dėmesio, ir, informuodamos apie jo veiklą, kuria visuomenės nuomonę. Teisę kritikuoti ir reikšti savo nuomonę dėl priimto teismo sprendimo arba sąžiningai komentuoti vykstantį teismo procesą suteikia Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnis.

⁴⁶ - http://politika.osf.lt/eurointegracija/teismu_nepriklausomumas.htm; prisijungimo laikas: 2005-06-21, 10:57.

⁴⁷ - Kūris P. Teismų reformos eiga Lietuvoje // Teisminės valdžios problemos Lietuvoje. Vilnius: Lietuvos Žmogaus teisių centras, 1997. P. 10-11.

Tačiau teismo kritika dar nepriėmus sprendimo, vienos ar kitos bylos šalies „nuteisimas“ dar iki proceso pabaigos yra kišimasis į teisingumo vykdymą.

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo⁴⁸ 3 straipsnio 4 dalis kaip vieną iš pagrindinių visuomenės informavimo principų nurodo, kad naudojimasis informacijos laisve gali būti saistomas tokių reikalavimų, sąlygų, apribojimų ar bausmių, kuriuos nustato įstatymai ir kurie demokratinėje visuomenėje būtini <...> teisminės valdžios nešališkumui garantuoti <...>. Pagal šio įstatymo 20 straipsnio 3 dalį neleidžiama skleisti informacijos, pažeidžiančios nekaltumo prezumpciją bei kliudančios teisminės valdžios nešališkumui. Įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka teismas gali apriboti vertinimų bei komentarų, susijusių su teisme dar neišnagrinėta byla bei galinčių turėti įtakos teismo nešališkumui ir nepriklausomumui, skleidimą visuomenės informavimo priemonėse. Viena vertus, spauda yra suinteresuota teismų nepriklausomumu ir nešališkumu, nes tik esant nepriklausomiems ir nešališkiems teismams ji gali tikėtis būsimi apginta nuo nepagrįstų ieškinių, cenzūros ar kitokių ribojimų. Kita vertus, visuomenės informavimo priemonės, pačios neretai tampančios teismo proceso dalyvėmis, naudoja savo plunksną tikėdamosi, kad teismo kritika leis pasiekti joms palankaus sprendimo.

Teismų ir visuomenės informavimo priemonių santykio problema aktuali ne tik Lietuvoje, bet ir kitose valstybėse. Tai rodo ir faktas, kad 1994 m. sausio 20 d. teisininkų ir žurnalistų atstovai suformulavo teismų ir visuomenės informavimo priemonių tarpusavio santykių principus, žinomus kaip Madrido principai. Pagrindinės jų nuostatos tokios:

- visuomenės informavimo priemonių pareiga yra gerbti teismų ir teisėjų nepriklausomumą;
- teismo valdžia pripažįsta visuomenės informavimo priemonių laisvę kaip sudedamąją žodžio laisvės dalį, būtiną teisinėje valstybėje;
- visuomenės informavimo priemonės turi teisę rinkti, pateikti visuomenei ir komentuoti informaciją apie teisingumo vykdymą, nepažeisdamos nekaltumo prezumpcijos ir teismų nepriklausomumo;
- ši visuomenės informavimo priemonių teisė gali būti ribojama tik remiantis įstatymu, ir tik teismo.⁴⁹

Čia galime prisiminti visai nesenus įvykius Lietuvoje, kai vienos grupės dienraščių publikacijomis buvo neleistinai trukdoma vykstančiam administracinės bylos nagrinėjimui, rodoma nepagarba bylą nagrinėjančiam teismui, žeminami teisėjo garbė ir orumas. Lietuvos teisėjų asociacija po šių publikacijų pateikė skundą⁵⁰ Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai,

⁴⁸ - Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 71-1706; nauja redakcija - 2000, Nr. 75-2272.

⁴⁹ - Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė / I tomas. Vilnius: Justitia, 2003. P. 162.

⁵⁰ - <http://www.lrta.lt/naujienos.html>; prisijungimo laikas: 2005-09-28, 12:45.

kuriame, be kita ko, nurodoma, jog susikirtus teisės gauti ir skleisti informaciją bei teismų nepriklausomumo principams turi būti ieškoma protingos šių principų pusiausvyros; bei cituojamas Europos žmogaus teisių teismas, pažymėjęs, jog teismų, kurie yra teisingumo garantai ir vaidina fundamentalų vaidmenį teisės viršenybės principu grindžiamoje valstybėje, veiklai reikia visuomenės pasitikėjimo, todėl jie turi būti apsaugoti nuo nepagrįstų išpuolių ir turi būti daromas aiškus skirtumas tarp kritikos ir įžeidimo.

Teisėjų asociacijos pirmininkas V. Valančius dar iki šių įvykių yra pasakęs: „pravartu visiems prisiminti proporcingumo principą, jog nederą teikti pirmenybės kuriam nors vienam, nors ir labai svarbiam principui, o būtina taikyti jį derinant su kitais, jų neužgožiant“.⁵¹

Teismai ir patys turi siekti, kad visuomenė tikėtų teismo proceso ir teismo sprendimo teisingumu ir nešališkumu, nes abejojimas teismų nešališkumu lemia nepasitikėjimą demokratija valstybėje apskritai. Tam, kad teisingumo vykdymas būtų veiksmingas, teismai turi padėti visuomenei suvokti savo veiklos esmę. Aiškūs ir išsamūs teismo sprendimai bei nuosprendžiai, „atvirų durų dienos“ teisme, seminarų mokyklose ir susitikimų su žiniasklaidos atstovais organizavimas – tai teismų bendravimo su visuomene pavyzdžiai.

Tačiau teisėjai bet kokią kritiką dažnai laiko nederamu kišimusi į teismų nepriklausomumą. Tačiau jų kaltinimai žurnalistams, kad jie per menkai išmano teisę ir nesuvokia teismų nepriklausomumo vertės, taip pat yra pagrįsti.

Ši problema buvo nagrinėjama ir minėtoje ataskaitoje apie teismų nepriklausomumą stojant į ES. Čia pažymėta, kad be nepriklausomumo, reikalingos dar ir priemonės, užtikrinančios, kad teisėjai ir visa teismų sistema atitiktų demokratinius visuomenės principus ir teisėtus interesus: kitaip tariant, net ir būdami nepriklausomi, teisėjai turi būti atskaitingi visuomenei. Žiniasklaidos pareikšta kritika yra vienas iš veiksmingų būdų pateikti teismams skirtingas nuomones, net ir apie konkrečius teismo sprendimus, nepažeidžiant jų laisvės priimti tuos sprendimus. Jeigu visuomenės pastabos dėl bylų nevirsta gynyba arba siūlymais, kad teisėjai priimtų vienokius ar kitokius sprendimus, tokios pastabos neturėtų būti laikomos nederamu kišimusi į teismų darbą. Net ir vykdomosios ar įstatymų leidžiamosios valdžių kritika yra tinkama, jeigu ji pareikšta nedviprasmiškai patvirtinant teismų teisę laisvai priimti sprendimus, o kitos valdžios šakos yra visapusiškai pasirengusios juos paremti ir vykdyti. Visuomenėje, kurioje tokia nuomonė nėra išsyk priimama, valstybės pareigūnams vertėtų bet kokias savo kritines pastabas sušvelninti dar kartą aiškiai patvirtinant, kad jie remia teismų nepriklausomumo principą.

---

⁵¹ - Valančius V. Ar gali teismas patikti visiems? // Teisminė valdžia ir visuomenė. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1999. P. 17-23.

Lietuvos Respublikos Prezidentas savo metiniame pranešime atkreipė dėmesį, kad „Lietuvai nepavyks įveikti politinio susvetimėjimo be patikimos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos. <...> Čia išskirtinis vaidmuo tenka teismams. Jų nepriklausomumas – fundamentalus teisinės valstybės principas. Tačiau demokratijai kyla pavojus ir tais atvejais, kai teismų nepriklausomybė virsta uždarumu, užsisklendimu nuo visuomenės. Niekas neturi teisės nurodinėti teisėjams, kaip jiems derėtų nagrinėti bylas, bet ir visuomenė turi teisę žinoti, kokiais teisiniais argumentais priimtas vienas ar kitas sprendimas. Patys teismai turėtų aiškinti visuomenei savo sprendimus, nes nėra geresnio būdo stiprinti teisminės valdžios autoritetą, nei viešumas. Kai teisėjų veiksmai kelia nuostabą ir verčia piliečius gūžčioti pečiais, jie ima nepasitikėti ne tik teismais, bet ir pačia valstybe. Šiandien būtina gerinti teismų darbą – stiprinti jų atsakomybę ir tobulinti jų veiklą reglamentuojančius teisės aktus.“⁵²

II.1.3. Teisėjo įgaliojimų pastovumas

Teisėjo įgaliojimų pastovumas – tai dar viena teisėjų nepriklausomumo garantija, teisinėje literatūroje dar vadinama teisėjų nekeičiamumu arba jų įgaliojimų trukmės neliečiamumu. Ji reiškia, kad teisėjas negali būti skiriamas į kitas pareigas ar kitą teismą be jo paties sutikimo, o jo įgaliojimai gali būti nutraukti tik Konstitucijos ir įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka.

Teisėjų įgaliojimų trukmės nepertraukiamumas yra įtvirtintas daugelio demokratinių valstybių konstitucijose: Vokietijos Pagrindinio Įstatymo 97 str., Japonijos Konstitucijos 78 str., Italijos Konstitucijos 107 str.⁵³ ir t. t.

Lietuvos Respublikos Konstitucija garantuoja teisėjui, kuris sąžiningai atlieka savo pareigas ir laikosi duotos teisėjo priesaikos, kad jis nebus ar pašalintas iš pareigų kitais negu Konstitucijos 115 ir 116 straipsniuose nustatytais pagrindais. 115 straipsnyje įtvirtinta, kad Lietuvos Respublikos teismų teisėjai atleidžiami iš pareigų įstatymo nustatyta tvarka šiais atvejais:

- 1) savo noru;
- 2) pasibaigus įgaliojimų laikui arba sulaukę įstatyme nustatyto pensinio amžiaus;
- 3) dėl sveikatos būklės;
- 4) išrinkus į kitas pareigas arba jų sutikimu perkėlus į kitą darbą;
- 5) kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą;
- 6) kai įsiteisėja juos apkaltinę teismų nuosprendžiai.

⁵² - <http://www.president.lt/file/metinis2005.doc>; prisijungimo laikas: 2005-06-18, 14:32.

⁵³ - Конституции зарубежных государств. Москва, 1996. С. 199, 266, 303.

Teismų įstatymo 45 straipsnis reglamentuoja, kad teisėją skirti, perkelti, atleisti ar pašalinti iš pareigų galima tik Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir šiame Įstatyme nustatytais pagrindais ir tvarka; į teisėjo pareigas asmuo skiriamas nustatytam laikui; į pareigas paskirtam teisėjui nustatytas įgaliojimų laikas negali būti sutrumpintas; teisėją skirti žemesnės pakopos teismo ar kitos jurisdikcijos teismo teisėju galima tik teisėjo sutikimu, išskyrus atvejus, kai žemesnės pakopos teismo teisėju asmuo skiriamas taikant drausminę atsakomybę; kai pagal įstatymą teismai reorganizuojami ar likviduojami, šių teismų teisėjai perkeliama į kitus tos pačios pakopos teismus. Jei tokios galimybės nėra, teisėjai gali būti jų sutikimu paskirti žemesnės pakopos teismo teisėjais.

Konstitucijos 115 str. 1 punktas, leidžiantis teisėjui savo noru palikti užimamas pareigas, atitinka Konstitucijos 48 str. 1 dalį, kurioje sakoma, kad kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą [...], bei to paties straipsnio 3 dalį, kuri draudžia priverčiamąjį darbą. Ši dalis teisėjui leidžia laisvai apsispręsti, ar jo asmeniniai gabumai atitinka užimamas pareigas, ar jį tenkina darbo sąlygos ir pan., bei priimti sprendimą, ar tęsti teisėjo karjerą.

115 str. 2 punkte Konstitucija įtvirtina galimybę atleisti teisėją iš pareigų dviem atvejais: 1) kai pasibaigia jo penkerių metų kadencija ir 2) kai teisėjas sulaukia pensinio amžiaus (65 metų).

Lietuvos Konstitucinis Teismas 1994 m. gruodžio 22 d. nutarime konstatavo, kad teisėjų įgaliojimai negali būti nutraukiami nepasibaigus jų kadencijos laikui, išskyrus atvejus, nustatytus Konstitucijoje. Tokią nuostatą jis grindžia ir Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1985 m. gruodžio 13 d. priimta rezoliucija Nr. 40/146, kurioje pritariama Teismų nepriklausomumo pargindams ir kreipiamasi į Vyriausybės prašant atsižvelgti į juos ir pasinaudoti nacionalinėje įstatymų leidyboje ir praktikoje. Minėtų pagrindų 12 straipsnyje nurodoma, kad teisėjams, tiek paskirtiems, tiek išrinktiems, įgaliojimo laikas turi būti garantuojamas, kol mandatą turintis teisėjas išeina į pensiją arba kol baigiasi jo kadencija, jeigu tokia yra nustatyta.⁵⁴

Asmuo į apylinkės teismo teisėjo pareigas pirmą kartą skiriamas penkeriems metams siekiant įvertinti, ar jis tinka dirbti teisėju. Skirti asmenį į teisėjo pareigas penkeriems metams galima tik vieną kartą. Pasibaigus penkerių metų terminui, Respublikos Prezidentas tokį asmenį apylinkės teismo teisėju be egzamino ir atrankos gali skirti iki to laiko, kai jam sukaks 65 metai. Kitų teismų teisėjai iš karto skiriami iki to laiko, kai jiems sukaks 65 metai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo,

---

⁵⁴ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1994 m. birželio 15 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų teismų įsteigimo, apygardų ir apylinkių teismų veiklos teritorijų nustatymo bei Lietuvos Respublikos prokuratūros reformavimo“ 2 straipsnio ir šio įstatymo priėmimo tvarkos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1994, Nr. 101-2045.

apygardos teismo ir apygardos administracinio teismo teisėjo, sulaukusio 65 metų, įgaliojimus jį paskyrusi institucija gali pratęsti tol, kol jam sukaks 70 metų. Tokiais atvejais teisėjas, pageidaujantis, kad jo įgaliojimai būtų pratęsti, kreipiasi į Respublikos Prezidentą. Dėl įgaliojimų pratęsimo sprendžiama šiame Įstatyme nustatyta atitinkamo teismo teisėjo skyrimo tvarka. Jeigu bylos nagrinėjimo metu pasibaigia teisėjo įgaliojimų laikas, jo įgaliojimai pratęsiami tol, kol byla bus baigta nagrinėti arba jos nagrinėjimas bus atidėtas.⁵⁵

Čia pastebima keletas akivaizdžių problemų, susijusių su potencialiais teisėjo nepriklausomumo pažeidimais: teisėjų „bandomasis laikotarpis“ ir *kai kurių*⁵⁶ teismų teisėjų įgaliojimų pratęsimas sulaukus pensinio amžiaus.

Daugelyje Europos valstybių skyrimas į pareigas laikotarpiui, per kurį būtų įvertintas teisėjų tinkamumas, yra laikomas privalomu atrenkant asmenis, netinkamus būti teisėjais, o ne grėsme teismų nepriklausomumui. Tačiau aišku, kad laikotarpiu, per kurį vertinamas teisėjo tinkamumas, teisėjai gali norėti įvertinti, kaip sprendimai, kurie nepatinka pareigūnams, atsakingiems už teisėjų skyrimą eiti pareigas iki nustatyto amžiaus, atsilieps jų karjerai. Nauda, gaunama užtikrinus aukštos kvalifikacijos teisėjų korpuso sukūrimą turi būti palyginta su galimybe pakenkti teismų nepriklausomumui.

Visuotinės teisėjo chartijos 8 straipsnis nurodo, kad negalima teisėjo perkelti, sustabdyti jo įgaliojimų ar atleisti iš pareigų kitaip, nei numato įstatymas, ir tik remiantis sprendimu, priimtu tinkamai laikantis drausmės bylos nagrinėjimo procedūrų. Teisėjas privalo būti išrinktas iki gyvos galvos arba tokiam laikotarpiui ir esant tokioms sąlygoms, kad nekiltų pavojus teisėjo nepriklausomumui.

Atviros visuomenės instituto pareigoje 2001 m. ataskaitoje apie teismų nepriklausomumą stojant į ES nurodoma: „Būtų idealu, jeigu skaidri ir nešališka teisėjų patvirtinimo tvarka – pageidautina, kad būtų pavesta taikyti institucijai, kuri nedalyvauja toliau vertinant teisėjų veiklą arba juos paaukštinant, – būtų taikoma teisėjams, kuriems nustatytas laikotarpis jų tinkamumui įvertinti. Reikėtų suprasti, kad toks laikotarpis yra vienintelis būdas atsikratyti nekompetentingų teisėjų, ir jis negali turėti jokios politinės potekstės.“

Lietuvos Teismų taryba yra patvirtinusi Periodinio teisėjų veiklos vertinimo nuostatus.⁵⁷ Periodinis teisėjų veiklos vertinimas – tai procedūra, kuria remiantis iš anksto ir aiškiai nustatytais kriterijais gaunama informacija apie teismų pirmininkų, pirmininkų pavaduotojų, skyrių pirmininkų ir kitų teisėjų veiklos kokybę ir veiksmingumą, padedanti nustatyti jų

⁵⁵ - Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851; nauja įstatymo redakcija nuo 2002 m. gegužės 1 d.: Valstybės žinios. 2002, Nr. 17-649; 2003, Nr. 12-440; 2004, Nr. 84-3042.

⁵⁶ - išskirta aut.

⁵⁷ - Teismų tarybos 2004 m. gegužės 7 d. nutarimas Nr. 218. <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai.asp>; prisijungimo laikas: 2005-06-21, 14:31.

profesinės, organizacinės ir administracinės veiklos trūkumus, kurie lemia būtinumą šiems asmenims kelti turimą kvalifikaciją ir tobulinti savo profesionalumą. Periodinio teisėjų veiklos vertinimo pagrindinis tikslas - išanalizuoti teisėjų gebėjimus teorines žinias pritaikyti teismų praktikoje, išaiškinti stipriąsias ir silpnąsias dirbančių teisėjų profesinės veiklos puses, o neigiamus teisėjų veiklos vertinimo rezultatus panaudoti organizuojant teisėjų mokymą, kvalifikacijos kėlimą, skatinti pačius teisėjus tobulinti savo profesionalumą. Vertinant teismų pirmininkų, pirmininkų pavaduotojų ar skyrių pirmininkų veiklą, taip pat siekiama išanalizuoti jų vadovavimo, organizavimo ir administravimo gebėjimus. Vertinant teisėjų veiklą, negalima pažeisti ar varžyti teisėjų nepriklausomumo, trukdyti teisėjams nagrinėti bylas ar kitaip neigiamai veikti teisėjų statusą ir elgseną. Atsakomybė už teisėjų veiklos vertinimą tenka teismų sistemai. Apylinkių teismų teisėjų, paskirtų į šias pareigas penkeriems metams, veikla vertinama du kartus: pirmą kartą šių teisėjų veikla vertinama praėjus dvejiems metams nuo tada, kai jie pradėjo eiti apylinkės teismo teisėjo pareigas; antrą kartą apylinkių teismų teisėjų veikla vertinama baigiantis jų skyrimo į apylinkės teismo teisėjo pareigas penkerių metų terminui. Šiuo vertinimu siekiama nustatyti, ar asmuo per nurodytą laikotarpį tinkamai atliko teisėjo pareigas, ar jis yra tinkamas toliau dirbti teisėju. Apylinkių teismų pirmininkų, pirmininkų pavaduotojų ir kitų teisėjų veiklą vertina vertinimo komisija, sudaryta iš apygardos teismo, kurio veiklos teritorijoje eina pareigas teisėjas, kurio veiklą siekiama įvertinti, teisėjų. Apygardų teismų pirmininkų, skyrių pirmininkų ir kitų teisėjų veiklą vertina vertinimo komisija, sudaryta iš Lietuvos apeliacinio teismo teisėjų, o apygardų administracinių teismų pirmininkų, pirmininkų pavaduotojų ir kitų teisėjų veiklą – vertinimo komisija, sudaryta iš Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų. Lietuvos apeliacinio teismo pirmininko, skyrių pirmininkų ir kitų teisėjų veiklą vertina vertinimo komisija, sudaryta iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų.

Remiantis šios vertinimo komisijos išvada Teismų taryba pataria arba nepataria Respublikos Prezidentui skirti asmenį apylinkės teismo teisėju iki to laiko, kai jam sukaks 65 metai. Be abejo, Prezidentui Teismų tarybos patarimas nėra įpareigojantis ir tik Prezidentas, pagal Konstitucijos jam suteiktą prerogatyvą, priima galutinį sprendimą dėl teisėjo skyrimo. Formaliai žiūrint, tokia procedūra atitinka demokratinėje teisinėje valstybėje pripažįstamą teisminės valdžios nepriklausomumo principą, tačiau logiškai peršasi išvada, kad teisėjas nėra apsaugotas nuo aukštesnės instancijos teismo sudarytos vertinimo komisijos narių subjektyvumo. Taigi, teisėjas, baigiantis jo penkerių metų kadencijai, patiria tam tikrą įtampą ir yra skatinamas nekonfliktuoti tiek su politine, tiek su teismine valdžia.

Panašios problemos egzistuoja ir teisėjų karjeros, t. y. jų skyrimo aukštesnės pakopos teismo teisėjais, srityje.⁵⁸

Teismų įstatymo 57 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, apygardos teismo ir apygardos administracinio teismo teisėjo sulaukusio 65 metų, įgaliojimus jį paskyrusi institucija gali pratęsti tol, kol jam sukaks 70 metų.

Svarstyтина, ar ši nuostata negalėtų būti vertinama kaip prieštaraujanti Konstitucijoje įtvirtintam teismų ir teisėjų nepriklausomumo principui. Kaip matyti iš įstatymo struktūros, įgaliojimų pratęsimo klausimą sprendžianti institucija nėra įpareigota pratęsti teisėjo įgaliojimus. Atkreiptinas dėmesys, kad sprendžianti pratęsimo klausimą institucija nėra susaistyta jokiais formaliais kriterijais, kurie leistų nuspręsti, reikia ar ne konkrečiu atveju pratęsti teisėjo įgaliojimus. Todėl realiai galimos situacijos, kai teisėjui, kuriam artėja pensinis amžius, tiek iš teismų administracijos, tiek ir įstatymų leidžiamosios ar vykdomosios valdžios pusės konkrečioje byloje bus daromas spaudimas, gali būti bandoma įtakoti teisingumo vykdymo procesą, leidžiant jam suprasti, jog įgaliojimų pratęsimo klausimo sprendimas priklausys nuo to, kaip bus išspręsta konkreti byla. Pensinio amžiaus sulaukęs, tačiau norintis toliau dirbti teisėjas, gali stengtis įtikinti jį skiriančioms institucijoms ir asmenims.

Nors Konstitucijoje ir nėra tiesiogiai įtvirtintas, tačiau konstitucinėje teisėje visuotinai pripažįstamas visų teisėjų vienodo statuso principas, kuris gali būti kildinamas iš Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtinto visų asmenų lygybės principo. Konstitucinis Teismas viename iš savo nutarimų yra konstatavęs, jog minėtas principas pažeidžiamas, "<...> kai tam tikra grupė asmenų, kuriems skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, yra kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisintas."⁵⁹ Todėl, kadangi teisėjo įgaliojimų pratęsimo galimybė nėra numatyta apylinkių teismų teisėjams, ši nuostata galėtų būti vertinama kaip įtvirtinanti tam tikro pobūdžio diskriminaciją bei prieštaraujanti Konstitucijai.

Konstitucijos 115 str. 3 d. įtvirtintą teisėjo atleidimo iš pareigų pagrindą – dėl sveikatos būklės – detalizuoja Teismų įstatymo 90 str. 2 d., nustatanti, kad atleisti teisėją iš pareigų dėl sveikatos būklės galima tais atvejais, kai per vienerius metus teisėjas serga daugiau kaip šimtą dvidešimt kalendorinių dienų iš eilės arba daugiau kaip šimtą keturiasdešimt kalendorinių dienų

⁵⁸ - Teismų tarybos 2003 m. vasario 7 d. nutarimu nr. 71 (2004 m. spalio 8 d. nutarimo Nr. 273 redakcija) patvirtintuose Pretendentų į teisėjus bei teisėjų karjeros siekiančių asmenų vertinimo kriterijų 8.1, 8.3, 8.4 ir 8.5 punktuose nustatyti teisėjų, siekiančių paskyrimo į aukštesnės pakopos teismo teisėjo pareigas, atrankos kriterijai galėtų būti vertinami kaip darantys įtaką teisėjų nepriklausomumui.

⁵⁹ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 8 straipsnio penktosios dalies ir 19 straipsnio pirmosios dalies normų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 114-2643.

per paskutinius dvylika mėnesių, arba kai susergera nepagydoma ar kita ilgalaikė liga, kliudančia jam eiti teisėjo pareigas.

To paties Konstitucijos straipsnio 4 punktas nustato galimybę atleisti teisėją iš pareigų išrinkus į kitas pareigas arba jo sutikimu perkėlus į kitą darbą, o 6 punktas – kai įsiteisėja juos apkaltinę teismų nuosprendžiai. Teisėjo baudžiamoji atsakomybė aptariama kitame skyriuje „Teisėjo imunitetas“.

Atskiro aptarimo reikalauja Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkto nuostata, įtvirtinanti teisėjo atleidimo iš pareigų pagrindą – kai jis savo poelgiu pažemino teisėjo vardą. Šios nuostatos įgyvendinimas praktikoje sukėlė nemažai problemų. Lietuvos Respublikos Prezidentas Teismų tarybai patarus pagal šį Konstitucijos 115 straipsnio punktą iš viso yra atleidęs penkis (po naujos Teismų įstatymo redakcijos įsigaliojimo) teisėjus.⁶⁰ Tačiau kyla klausimas, ar teisėta buvo jų atleidimo procedūra. Nors šiuo požiūriu Teismų įstatymo nuostatos nėra pakankamai tikslios, yra pagrindo manyti, kad visos bylos dėl „teisėjo vardą žeminančių poelgių“ turi būti nagrinėjamos Teisėjų garbės teisme. Būtent šis teismas kompetentingas konstatuoti, kad vienas ar kitas teisėjo poelgis žemina teisėjo vardą. Prezidento dekretai, kuriais teisėjai buvo atleisti iš pareigų, buvo priimti neišnagrinėjus atitinkamų drausmės bylų, taigi, ir nuodugniai neištyrus šį atleidimą lėmusių aplinkybių. Pažymėtina, kad Lietuvos Konstitucinis Teismas artimiausiu metu nagrinės šių teisės aktų konstitucingumą, o šiame darbe minima problema plačiau analizuojama III.3. skyriuje.

Konstitucijos 116 straipsnis nustato, jog Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, taip pat Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą arba priesaikos sulaužymą, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, Seimas gali pašalinti iš pareigų apkaltos proceso tvarka.

Demokratinėje teisinėje valstybėje visos valstybės institucijos ir visi pareigūnai privalo vadovautis Konstitucija ir teise. Valdžios atsakomybė visuomenei neatsiejama nuo konstitucinio teisinės valstybės principo; ji konstituciškai įtvirtinama nustatant, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, kad valdžios galias riboja Konstitucija, kad valstybės pareigūnai, kurie pažeidžia Konstituciją ir įstatymus, asmeninius ar grupinius interesus iškelia aukščiau visuomenės interesų,

---

⁶⁰ - Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. liepos 22 d. dekretas Nr. 164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 73-3363.
Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. liepos 1 d. dekretas Nr. 140 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 104-3840.
Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. birželio 30 d. dekretas Nr. 137 „Dėl apylinkės teismo teisėjo atleidimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 104-3837.

savo veiksmis diskredituoja valstybės valdžią, įstatymų nustatyta tvarka gali būti pašalinti iš pareigų.⁶¹

Pagal Teismų įstatymo 86 str. 2 d. 3 p. Teisėjų garbės teismas sprendimu gali pasiūlyti Respublikos Prezidentui ar Seimui pradėti teisėjo apkaltos procesą. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas 2004 m. balandžio 15 d. nutarimu antikonstitucine pripažino anksčiau galiojusią analogišką Seimo Statuto 230 str. 1 dalies nuostatą, kad siūlyti Seimui pradėti apkaltos procesą konkrečiam asmeniui Seimo statute nurodytais pagrindais turi teisę Respublikos Prezidentas, o dėl Aukščiausiojo Teismo teisėjų bei Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjų – ir Teisėjų garbės teismas. Konstitucinis Teismas pasisakė: „Seimo statute nustačius, kad siūlyti Seimui pradėti apkaltos procesą konkrečiam asmeniui turi teisę Respublikos Prezidentas, o dėl Aukščiausiojo Teismo teisėjų bei Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjų – ir Teisėjų garbės teismas, šioms institucijoms yra nustatyti tokie įgaliojimai, kuriuos įgyvendinant Seimui kyla pareiga pradėti apkaltos procesą. Minėtomis Seimo statuto 230 straipsnio 1 dalies nuostatomis įsiterpiama į Seimo konstitucinę prerogatyvą vykdyti apkaltą ir nukrypstama nuo konstitucinės apkaltos sampratos. <...> Apkalta – tai Konstitucijoje numatyta ypatinga parlamentinė procedūra, kai sprendžiamas Respublikos Prezidento, Konstitucinio Teismo pirmininko ir teisėjų, Aukščiausiojo Teismo pirmininko ir teisėjų, Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjų, Seimo narių konstitucinės atsakomybės klausimas. Konstitucijos 74 straipsnyje nustatyta, kad minėtus asmenis pašalinti iš užimamų pareigų ar panaikinti Seimo nario mandatą gali tik Seimas. Pažymėtina, jog pagal Konstituciją tam, kad konstitucinė atsakomybė būtų taikoma pagrįstai, jeigu apkaltos procesas pradedamas dėl šiurkštaus Konstitucijos pažeidimo ar priesaikos sulaužymo, Seimas privalo kreiptis į Konstitucinį Teismą, prašydamas pateikti išvadą, ar teisėjo, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai.

Taigi, pagal Konstituciją įgaliojimus apkaltos procese turi tik dvi valstybės valdžios institucijos: Seimas ir Konstitucinis Teismas. Pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas sprendžia (teikia išvadą), ar valstybės pareigūno ar Seimo nario, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai, ar šiais veiksmais Konstitucija pažeista šiurkščiai, o Seimas apkaltos proceso tvarka sprendžia, ar pašalinti šį asmenį iš pareigų“⁶²

---

⁶¹ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 kovo 31 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 49-1600.

⁶² - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. balandžio 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 230 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. kovo 12 d. dekreto Nr. 397 „Dėl siūlymo pradėti apkaltos procesą Lietuvos Respublikos Seimo nariui Artūriui Paulauskui“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 56-1948.

Po šio Konstitucinio Teismo nutarimo Seimo Statuto⁶³ 230 str. 1 dalis buvo pakeista nurodant, kad teikimas pradėti apkaltos procesą turi būti išdėstytas raštu ir pasirašytas visų ne mažiau kaip 1/4 Seimo narių grupę sudarančių asmenų. Kartu buvo nustatyta, kad šiurkštus Konstitucijos pažeidimas ar priesaikos sulaužymas yra teisės klausimas, kurį kiekvienu konkrečiu atveju turi spręsti Konstitucinis Teismas.

Remiantis šiais argumentais peršasi išvada, kad minėta Teismų įstatymo 86 str. 2 d. 3 p. taip pat prieštarauja Konstitucijai ir yra koreguotina.

Seimo nutarimu teisėjui pradėjus apkaltos procesą, teisėjo įgaliojimai sustabdomi iki Seimo sprendimo apkaltos procese priėmimo. Kai Seimas teisėją apkaltos proceso tvarka pripažįsta kaltu, tas asmuo nuo to momento laikomas pašalintu iš pareigų. Jam už padarytus nusizengimus taip pat gali būti taikoma teisinė atsakomybė įstatymų nustatyta tvarka. Reikia paminėti, kad remiantis šiais pagrindais dar nė vienam teisėjui nebuvo pradėtas apkaltos procesas.

Apibendrinant teisėjų įgaliojimų pastovumo, kaip vieno iš teismo ir teisėjo nepriklausomumo garantijų, įtvirtinimą galiojančiuose Lietuvos teisės aktuose, reikia pripažinti, kad sąžiningai savo pareigas atliekantį bei kompetentingą teisėją, pašalinti iš pareigų be jo kaltės ar noro, draudžiama. Konstitucijoje nustatytas baigtinis teisėjo atleidimo iš pareigų pagrindų sąrašas. Negalima tvirtinti, kad šis sąrašas koku nors būdu pažeidžia teismo ar teisėjo nepriklausomumo principą, bet jo įgyvendinimas neretai sukelia tam tikrų problemų, kurias reikėtų išspręsti.

II.1.4. Teisėjo imunitetas

Konstitucijos 114 straipsnio antrojoje dalyje nustatyta, kad teisėjas negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, suimtas, negali būti kitaip suvaržyta jo laisvė be Seimo, o tarp Seimo sesijų – be Respublikos Prezidento sutikimo. Teisėjo asmens neliečiamumas – tai dar viena iš teismo ir teisėjo nepriklausomumo garantijų.

Teisėjo imunitetas reikšmingas pirmiausia tuo, kad teisėjas nepertraukiamai gali vykdyti savo funkcijas. Teisėjo asmens neliačiamumo įtvirtinimas reikalingas tam, kad apsaugoti teisėją nuo jo priimamų sprendimų sukeltamų padarinių. Tai reiškia, kad teisėjas neturi bijoti priimti sprendimų, kurie gali visuomenėje ar valdžios sluoksniuose sukelti neigiamas reakcijas. Jis neturi bijoti dėl savo asmens saugumo. Teisėjas žino, kad jis negalės būti nepagrįstai suimtas ar

---

⁶³ - Lietuvos Respublikos Seimo statutas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 15-249, nauja Statuto redakcija nuo 1999 m. vasario 1 d.: 1999, Nr. 5-97; 2005, Nr. 83-3042.

nušalintas nuo pareigų, kadangi jam tai garantuoja Konstitucija. Tai užtikrina objektyvų bylų nagrinėjimą.

Tačiau teisėjo imunitetas nėra absoliutus. Kadangi, remiantis Konstitucijos 29 str., visi asmenys prieš įstatymą yra lygūs, tai ir teisėjas už savo veiksmus turi atsakyti pagal įstatymus, kaip ir kiti piliečiai. Atsižvelgiant į teisėjo funkcijų visuomenėje reikšmę ir svarbą, tam yra nustatyta kitokia procedūra. Teisėjas gali būti suimtas arba jo laisvė gali būti kitaip suvaržyta, taip pat baudžiamoji byla teisėjui gali būti iškelta tik gavus Lietuvos Respublikos Seimo, o tarp Seimo sesijų – Respublikos Prezidento sutikimą. Taigi, teisėjų asmens neliečiamumą galima apriboti tik gavus aukščiausių valdžios organų aprobavimą. Teismų įstatymo 89 straipsnis iš esmės atkartoja bei sukonkretina šią konstitucinę nuostatą: teisėjas gali atsakyti baudžiamąja tvarka, gali būti suimtas ar gali būti kitaip suvaržyta jo laisvė tik Seimo, o tarp Seimo sesijų – Respublikos Prezidento sutikimu, išskyrus atvejus, kai teisėjas užtinkamas darantis nusikalstamą veiką (*in flagranti*). Pradėti ikiteisminį tyrimą, kai įtariamasis yra teisėjas, gali tik generalinis prokuroras.

Jeigu teisėjas yra įtariamasis arba kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, jo įgaliojimai sustabdomi. Įgaliojimus sustabdo tos pačios institucijos – Seimas arba Prezidentas. Teisėjo įgaliojimai sustabdomi iki galutinio sprendimo baudžiamojoje byloje priėmimo ir įsiteisėjimo. Jeigu teismo nuosprendis pripažįsta teisėją kaltu nusikaltimo padarymu, jis yra atleidžiamas iš pareigų remiantis Konstitucijos 115 str. 6 punktu. Jeigu teismas išteisina teisėją, jo įgaliojimai atnaujinami ir jam sumokamas atlyginimas už įgaliojimų sustabdymo laiką. Apie teisėjų pašalinimą apkaltos proceso tvarka jau kalbėta.

Teisėjo asmens neliečiamumas reiškia ir jo imunitetą nuo administracinės atsakomybės. Teismų įstatymo 47 str. 4 dalyje įtvirtinta, kad teisėjas negali atsakyti administracine tvarka. Tačiau tai nereiškia, kad jis neatsako už administracinius teisės pažeidimus. Jei teisėjas padaro administracinį teisės pažeidimą, medžiaga perduodama Teisėjų etikos ir drausmės komisijai, kuri turi teisę iškelti teisėjui drausmės bylą.

Be asmens dokumentų sulaikytas ar pristatytas į teisėsaugos institucijas teisėjas turi būti nedelsiant paleistas, kai nustatoma jo asmenybė. Draudžiama įeiti į teisėjo gyvenamąsias ar tarnybines patalpas, daryti ten arba teisėjo asmeniniame ar tarnybiniame automobilyje, arba kitoje asmeninėje susisiekimo priemonėje apžiūrą, kratą ar poėmį, taip pat atlikti teisėjo asmens apžiūrą ar kratą, jam priklausančių daiktų bei dokumentų apžiūrą ar poėmį, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus.

Teisėjas ar teismas neatsako už žalą, atsiradusią proceso šaliai dėl to, kad byloje priimtas neteisėtas ar nepagrįstas sprendimas. Šią žalą įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka atlygina

valstybė. Dėl teisėjo nusikalstamos veikos vykdant teisingumą atsiradusią ir asmeniui valstybės atlygintą turtinę ir neturtinę žalą valstybė regresu tvarka išieško iš teisėjo.

Konstitucinis Teismas 1995 gruodžio 6 d. nutarime pažymėjo, kad teisėjo neliečiamumo garantija reiškia ir jo asmens apsaugą nuo bandymų daryti jam išorinį poveikį. Taigi, teisėjo asmens neliečiamumas yra glaudžiai susijęs su draudimu kištis į teismų veiklą, apie ką šiame darbe jau buvo kalbėta.

Teisėjo asmens neliečiamumo nereikėtų suprasti kaip teisėjo privilegijos. Jis reikalingas tam, kad teisėjai nevaržomai ir nepriklausomai galėtų vykdyti teisingumą, nebijodami dėl savo saugumo už priimamus sprendimus. Teisėjų asmens neliečiamumas yra glaudžiai susijęs su kitais teisminės valdžios nepriklausomumo aspektais, todėl jo, kaip ir kitų garantijų pažeidimas, pažeidžia ir patį nepriklausomumo principą.

II.1.5. Teisėjo materialinis ir socialinis nepriklausomumas

Konstitucinis Teismas 1995 gruodžio 6 d. nutarime pažymėjo, jog būdamas teisinių ginčų arbitras, teisėjas privalo ne tik būti pasirengęs profesiniu atžvilgiu, turėti didelį autoritetą, bet ir būti materialiai nepriklausomas. Tuo tikslu daugelio šalių įstatymais pagal vieningus kriterijus teisėjams atskirai yra nustatomas atlyginimas arba įvairūs atlyginimų priedai, kurie, palyginti su valdininkų, yra gerokai didesni.

1999 m. Visuotinės teisėjo chartijos 13 str. rašoma, kad teisėjas privalo gauti pakankamą atlyginimą, kad būtų užtikrintas tikras ekonominis jo nepriklausomumas. Atlyginimas neturi priklausyti nuo jo darbo rezultatų ir negali būti sumažintas tol, kol jis eina teisėjo pareigas. Vienose valstybėse atlyginimų mažinimo teisėjams draudimas yra tiesiogiai įtvirtintas jų Konstitucijose (pvz., JAV Konstitucijos 3 str.), kitose yra laikomas Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo sudedamuoju elementu.

2001 m. liepos 12 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, jog demokratinėse valstybėse pripažįstama, kad teisėjas, kuriam tenka pareiga nagrinėti visuomenėje kylančius konfliktus, taip pat ir asmens konfliktus su valstybe, turi būti ne tik aukštos profesinės kvalifikacijos bei nepriekaištingos reputacijos, bet ir materialiai nepriklausomas ir saugus dėl savo ateities. Valstybei tenka pareiga nustatyti tokį teisėjo atlyginimą, kuris atitiktų teisminės valdžios ir teisėjo statusą, vykdomas funkcijas ir atsakomybę. Teisėjo atlyginimo bei kitų socialinių garantijų apsauga – viena iš nepriklausomumo principo užtikrinimo garantijų. Europos Chartijos dėl teisėjų statuso 6.1 punkte nustatyta, jog teisėjams, vykduotiems savo pareigas, už darbą turi būti apmokama tokiu lygiu, kad jie būtų apsaugoti nuo galimo spaudimo, kuriuo būtų

siekama daryti įtaką jų sprendimams ir elgesiui teisme, pažeidžiant jų nepriklausomumą ir nešališkumą.

Teisėjų materialinis nepriklausomumas yra svarbi garantija siekiant apsaugoti teisėjus nuo įvairaus pobūdžio išorinio poveikio. Visuotinai pripažįstama, kad viena iš teismų ir teisėjų nepriklausomumo principo garantijų yra būtent materialinio nepriklausomumo užtikrinimas. Tai, kad teisėjai turi gauti tokius atlyginimus, kurie garantuotų pakankamą jų pragyvenimo lygį bei jų materialinį nepriklausomumą rodo ir tai, kad teisėjams draudžiama dirbti verslo, komercijos ar kitose privačiose įstaigose, įmonėse.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1997 m. birželio 24 d.⁶⁴ ir 30 d.⁶⁵ nutarimais teisėjų atlyginimus padidino 2,5 karto, tuo padarydama teisėjų profesiją ypač patrauklią ekonominiu atžvilgiu. Teisėjų atlyginimai 1997 metais beveik devynis kartus viršijo vidutinį šalies darbo užmokestį.⁶⁶ Visuomenė šį sprendimą įvertino daugiausia neigiamai. Todėl jau greitai – 1999 m. antroje pusėje Vyriausybė priėmė keletą nutarimų⁶⁷, kurie sumažino kai kurių kategorijų teisėjų atlyginimus. Tokią politiką tęsė ir Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas. Remiantis šiuo įstatymu ir vėlesniais jo pakeitimais, teisėjų atlyginimai turėjo būti nuosekliai mažinami. Kai kurių kategorijų teisėjų atlyginimai turėjo būti sumažinti beveik dviem trečdaliais.⁶⁸

Taip buvo daroma neatsižvelgiant į Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimą, kuriame konstatuota, jog bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines garantijas arba teismų finansavimo ribijomas yra traktuojami kaip kėsینimasis į teisėjų ir teismų nepriklausomumą.

Dėl teisėjų atlyginimų mažinimo visuomenėje, daugiausia teisininkų tarpe, buvo kilusi aštri diskusija. Ji išsiplėtė ir už Lietuvos ribų. 2000 m. vasario mėn. Europos teisėjų asociacijos prezidentas parašė laišką Lietuvos Respublikos Prezidentui, Seimo pirmininkui ir Ministrui Pirmininkui, kuriame dėstė, jog „teismų nepriklausomumui kyla grėsmė ne tik dėl politinio įsikišimo, bet ir dėl teisėjų finansinės padėties nepatikimumo. <...> Valstybė, kuri atsisako

---

⁶⁴ - Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimas Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 60-1428.

⁶⁵ - Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 birželio 30 d. nutarimas Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančių pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 64-1511.

⁶⁶ - Sesickas L. Teismų nepriklausomumas Lietuvoje: dabartinė būklė // Justitia. 2000, Nr. 6. P. 15.

⁶⁷ - Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugpjūčio 27 d. nutarimas Nr. 942 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo apmokėjimo sąlygų dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 73-2257; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimas Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančių pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 114-3314.

⁶⁸ - Sesickas L. Teismų nepriklausomumas Lietuvoje: dabartinė būklė // Justitia. 2000, Nr. 6. P. 15.

laikytis šių bendrųjų pagrindų, rizikuoja pažeisti teismų nepriklausomumo principą. Teisėjų atlyginimų sumažinimas akivaizdžiai reiškia teismų ekonominio pagrindo atėmimą ir neabejotinai kelia pavojų teismų nepriklausomumui <...>.⁶⁹

2001 liepos 12 d. nutarime Konstitucinis Teismas, tirdamas Valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų įstatymo kai kurių nuostatų, numatančių teisėjų atlyginimų mažinimą, atitikimą Konstitucijai, pripažino jas antikonstitucinėmis. Šalia kitų argumentų, Konstitucinis Teismas pažymėjo, jog „<...> teisėjo atlyginimo ir kitų socialinių garantijų konstitucinės apsaugos imperatyvas kyla iš Konstitucijos 109 straipsnyje įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo siekiant teisingumą vykdančius teisėjus apsaugoti tiek nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių poveikio, tiek nuo kitų valdžios įstaigų ir pareigūnų, politinių ir visuomeninių organizacijų, komercinių ūkinių struktūrų, juridinių ir fizinių asmenų įtakos. Teisėjo nepriklausomumas užtikrinamas ir kitu aspektu: Konstitucijos 113 str. 1 d. yra įsakmiai įtvirtintas draudimas teisėjams per visą savo profesinės karjeros laiką gauti kitą atlyginimą, išskyrus atlyginimą už kūrybinę ar pedagoginę veiklą. <...> pagal Konstituciją, siekiant užtikrinti teisėjo nepriklausomumą, draudžiama mažinti teisėjų atlyginimą, kol teisėjas eina tas pareigas, taip pat mažinti nustatytas socialines garantijas“. Taigi, Konstitucinis Teismas nedviprasmiškai pareiškė, kad remiantis Konstitucija, teisėjų atlyginimų mažinimas yra draudžiamas. Šis Konstitucinio Teismo nutarimas galutinai išsprendė teisėjų atlyginimų mažinimo konstitucingumo problemą, tačiau teisėjų atlyginimų apskaičiavimas iki šiol nėra tinkamai reglamentuotas. Egzistuojanti teisinio reguliavimo spraga sudaro sąlygas valstybinės valdžios ir valdymo institucijoms bei atskiriems pareigūnams (pavyzdžiui, teismo finansininkui, teismo pirmininkui, vykdančiam teismo administravimo funkcijas, vykdomosios valdžios pareigūnams ar politikams) daryti įtaką sprendžiant teisėjų atlyginimo dydžio nustatymo klausimus, taip pat teismus ir teisėjus padaryti priklausomus nuo įvairių pašalinių veiksnių, tarp jų – nuo politinių jėgų įtakos.

Pažymėtina, kad Teismų taryba, atsižvelgdama į tai, kad iki šiol neįgyvendinta Teismų įstatymo nuostata, numatanti, kad teisėjų darbo užmokestis nustatomas įstatymu⁷⁰, nutarė kreiptis į Respublikos Prezidentą, Seimą bei Vyriausybę dėl įstatymo, reglamentuojančio Konstituciją

---

⁶⁹ - Tarptautinės organizacijos susirūpinusios galimais teismų ir teisėjų nepriklausomumo principų pažeidimais Lietuvoje // Justitia. 2000, Nr. 1. P. 7.

⁷⁰ - Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (96 str. 1 d.) // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851; nauja įstatymo redakcija nuo 2002 m. gegužės 1 d.: 2002, Nr. 17-649; 2003, Nr. 12-440; 2004, Nr. 84-3042.

bei Teismų įstatymo nuostatas atitinkantį teisėjų darbo užmokestį, priėmimo inicijavimo.⁷¹ Taigi, reikia tikėtis, kad ši Lietuvos teisinio reguliavimo sistemos spraga artimiausiu metu bus išspręsta.

Teismų įstatyme numatytos teisėjo socialinės garantijos: teisėjai privalomai draudžiami valstybiniu socialiniu draudimu Valstybinio socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka; teisėjų pensinį aprūpinimą nustato Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas, Valstybinių pensijų įstatymas bei Teisėjų valstybinių pensijų įstatymas; teisėjui, kuris atleidžiamas iš pareigų dėl sveikatos būklės arba kai sulaukia įstatymo nustatyto pensinio amžiaus, arba kai pasibaigia jo įgaliojimų terminas, išmokama dviejų mėnesių jo vidutinio darbo užmokesčio dydžio išėtinė pašalpa, teisėjams užtikrinama galimybė valstybės lėšomis plėsti savo žinias, reikalingas teisėjo pareigoms atlikti, ir kelti profesinę kvalifikaciją. Įstatymai gali numatyti ir kitokių teisėjų socialinių garantijų. Taigi, teisėjo socialinių garantijų sąrašas Teismų įstatyme nėra baigtinis.

Prie teisėjo materialinio nepriklausomumo galima būtų priskirti ir teisėjo nuosavybės apsaugą, jo šeimos narių apsaugą. Teisėjo ir jo šeimos narių fizinė apsauga, kai yra reali grėsmė jų gyvybei, sveikatai ar turtui dėl su teisėjo pareigų atlikimu susijusių priežasčių, užtikrinama Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka. Žalą, padarytą sužalojant, sunaikinant ar pagrobiant teisėjui arba jo šeimos nariams priklausantį turtą dėl su teisėjo pareigų atlikimu susijusių priežasčių, atlygina valstybė Vyriausybės nustatyta tvarka. Aukščiausiojo Teismo statutas šio teismo teisėjų šeimoms numato pašalpos dydį teisėjui mirus ar žuvus dėl priežasčių, susijusių su tarnyba.

Teisėjų ir teismų nepriklausomumo garantijas turime suprasti kaip sistemą. Visos šios sistemos sudėtinės dalys yra vienodai svarbios. Jeigu kalbame apie šio principo užtikrinimą, tai turime kalbėti apie visų jo sudėtinių elementų užtikrinimą – kitaip yra pažeidžiama šio principo samprata, nes „negalima nepripažinti, kad pažeidus bet kurią iš teisėjo ir teismo nepriklausomumo garantijų gali būti pakenkta teisingumo įgyvendinimui, žmonių teisių ir laisvių užtikrinimui“⁷²

---

⁷¹ - Teismų tarybos 2005 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Nr. 385 „Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos Prezidentą, Seimą ir Vyriausybę“ // <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20050909-385.doc>; prisijungimo laikas: 2005-06-21, 14:35.

⁷² - Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis / Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 793.

II.2. TEISMŲ, KAIP TEISMINĖS VALDŽIOS INSTITUCIJŲ SISTEMOS, NEPRIKLAUSOMUMAS

II.2.1. Teismų veiklos atribojimas nuo vykdomosios valdžios

Teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje aptarta šio darbo I.2. skyriuje, tačiau teismų veiklos santykis su vykdomąja valdžia praktikoje kelia problemų, todėl manytina, kad analizuojant teisminės valdžios nepriklausomumo principą, į šį santykį atkreiptinas didesnis dėmesys.

Konstitucinis Teismas 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime konstatavo, kad užtikrinant teisėjo ir teismų nepriklausomumą ypač svarbu aiškiai atriboti teismų veiklą nuo vykdomosios valdžios. Konstitucija draudžia vykdomajai valdžiai kištis į teisingumo vykdymą, daryti teismams kokį nors poveikį ar vertinti teismų darbą nagrinėjant bylas, juo labiau – nurodinėti, kaip turėtų būti vykdomas teisingumas.

Pagal Konstituciją teismų veikla nėra ir negali būti laikoma valdymo sritimi, priskirta kuriai nors vykdomosios valdžios institucijai. Vykdomosios valdžios institucijoms gali būti nustatomi tik įgaliojimai, skirti sudaryti sąlygas teismams veikti. Teismai už savo veiklą vykdam teisingumą neatsiskaito kitoms valdžios institucijoms ar pareigūnams.⁷³

Teisėjas ir teismai nėra pakankamai nepriklausomi, jei neužtikrintas teismų, kaip teisminės valdžios institucijų sistemos nepriklausomumas. Tik nepriklausoma teismų institucinė sistema gali laiduoti teismo organizacinį bei teisėjo procesinį nepriklausomumą.

Konstitucinis teismas minėtame nutarime antikonstitucinėmis bei pažeidžiančiomis teismų ir teisėjų nepriklausomumą pripažino senos redakcijos Teismų įstatymo⁷⁴ nuostatas, kuriomis buvo nustatytas teisingumo ministro teikimas skirti apylinkių, apygardų teismų teisėjus, apylinkių, apygardų teismų pirmininkus, Apeliacinio teismo teisėjus, o iš jų – pirmininką, atleisti iš pareigų Apeliacinio teismo pirmininką ir kitus teisėjus bei kitų teismų pirmininkus ir kitus teisėjus;

nuostatas, kad apylinkių, apygardų teismų pirmininkų pavaduotojus ar skyrių pirmininkus skiria ir atleidžia teisingumo ministras, Apeliacinio teismo skyrių pirmininkus iš paskirtų teisėjų skiria bei atleidžia teisingumo ministras;

⁷³ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 109-3192.

⁷⁴ - Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas 1994 m. gegužės 31 d. Nr.I-480 // Valstybės žinios. 1994, Nr.46-851, 1999, Nr.101-2902.

nuostatas, kad teisėjų skaičių apygardų ir Apeliacinio teismo civilinių ir baudžiamųjų bylų skyriuose nustato teisingumo ministras Teismų departamento prie Teisingumo ministerijos direktoriaus teikimu;

nuostatą, kuria buvo nustatytas teisingumo ministro teikimas skirti teisėją pasibaigus penkerių metų kadencijai;

nuostatą, kad apylinkės, apygardos teismų, Apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas, jeigu jis sutinka, Respublikos Prezidento dekretu iki vienerių metų gali būti deleguojamas į Teisingumo ministerijos ar Teismų departamento struktūras ir kad delegavimo laikotarpiu sustabdomi deleguojamo teisėjo įgaliojimai;

nuostatas, kuriomis buvo nustatytas teisingumo ministro teikimas skirti teisėjus į Teisėjų garbės teismą, ir, kad apylinkės, apygardos teismų, Apeliacinio teismo pirmininkams, jų pavaduotojams, skyrių pirmininkams ir kitiems teisėjams drausmės byla gali iškelti teisingumo ministras Teismų departamento direktoriaus teikimu ar savo iniciatyva, taip pat, kad teisėjas, kuriam iškelta drausmės byla, teisingumo ministro teikimu gali būti nušalintas nuo teisėjo pareigų, iki paaiškės bylos baigtis;

nuostatą, kuria buvo nustatyta teisingumo ministro kompetencija organizuoti apylinkių, apygardų teismų bei Apeliacinio teismo finansinį aprūpinimą;

ir nuostatas, kad teisingumo ministras per Teismų departamentą, teismų pirmininkus bei per kitus įgaliotus asmenis kontroliuoja teismų ir teisėjų, išskyrus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, administracinę veiklą bei kad teisėjų administracinės veiklos kontrolė atliekama teisingumo ministro nustatyta tvarka.

Taigi, remiantis tuo, kad vykdomajai valdžiai buvo suteikta teisė daryti nederamą poveikį, pažeidžiant Konstitucijoje numatytus valdžių padalijimo bei teismų ir teisėjų nepriklausomumo principus, Konstitucinis teismas panaikino daug nusistovėjusių teismų administravimo praktikos sričių.

Atviros visuomenės instituto parengtoje 2001 metų ataskaitoje apie teismų nepriklausomumą stojant į ES⁷⁵ taip pat buvo atkreiptas dėmesys į šią problemą. Pažymėta, kad nėra jokios besąlygiškos priežasties, dėl kurios vykdomoji valdžia negalėtų dalyvauti valdant teismus arba netgi būti nemažai atsakinga už tai, - daugelyje ES valstybių narių būtent taip ir yra. Tačiau kadangi nėra vykdomosios valdžios santykių su teismais nusistovėjusios ir patikrintos pakantumo tradicijos, toks dalyvavimas neturėtų būti skatinamas. Konkreti regiono istorinė padėtis rodo, kad vykdomosios ir teismų valdžios bendravimas neretai kenkia teismų nepriklausomumui. Kadangi komunistų valdymo laikotarpiu teisingumo ministerija buvo įgaliota

---

⁷⁵ - http://politika.osf.lt/eurointegracija/teismu_nepriklausomumas.html; prisijungimo laikas: 2005-06-21, 10:57.

kontroliuoti teismus, o teisėjai turėjo to paisyti, vertėtų nedviprasmiškai atsisakyti tokios tradicijos.

Lygiai taip pat svarbu yra pakeisti atmosferą: vis dar girdima nuomonė, kad vykdomosios valdžios dalyvavimas valdant teismus yra ir svarbus, ir pageidautinas, turi būti užginčyta ir atmesta. Politikai turi viešai patvirtinti, kaip svarbu turėti nepriklausomą teismų sistemą, priimti tokią nuostatą remiančius teisės aktus ir nebesikišti į teismų prerogatyvas. Teisėjai turi paneigti politinę kritiką ne pasmerkdami ją, bet parodydami, kad jie patys yra pasirengę profesionaliai ir laisvai valdyti teismus bei įgyvendinti savo atskaitingumą visuomenei.

Pakeitus Teismų įstatymo Konstitucijai prieštaravusias nuostatas, teisminės valdžios nepriklausomumo įgyvendinimas Lietuvoje ženkliai pasistūmėjo į priekį. Įkurta Nacionalinė teismų administracija – teismų savivaldos institucijas aptarnaujanti biudžetinė įstaiga⁷⁶, kuri veiksmingai įgyvendina savo funkcijas, garantuojančias sklandų kasdienį teismų sistemos veikimą.

2003 metų Atviros visuomenės instituto ataskaitoje vertinant institucinį teismų sistemos finansavimą, pažymima, kad problemų tebėra gana daug. Įsigaliojus naujajai Teismų įstatymo redakcijai, vykdomoji valdžia jau nesikiša į teisminės valdžios lėšų administravimą, tačiau biudžeto sudarymo principai ir toliau nėra pakankamai aiškūs. Pastebėtas gana problemiškas teisminės valdžios įtraukimas į biudžeto svarstymo procesą ir išreikšta viltis, jog galbūt ilgainiui bus galima kalbėti, kad tam tikra praktika susiformavo.⁷⁷ Taip pat pabrėžta, jog laikotarpio, kuris baigėsi 1989 m., palikimas yra vienas akivaizdžiausių pavojų, trukdančių įtvirtinti visokeriopai nepriklausomą teismų sistemą. Daug kur tebėra paplitusi vykdomosios valdžios ir ypač teisingumo ministerijų įtaka teismų valdymui. Net ir tose valstybėse, kuriose padaryti įstatymų pakeitimai, padidinantys formalų teismų nepriklausomumą, buvo pastebėta tokia tendencija, kad vykdomoji valdžia stengiasi išlaikyti savo įtaką arba ją vėl įgyti darydama poveikį teismų priežiūros institucijų sudėčiai ir naujais teisės aktais.

Iš tiesų, Lietuvoje, net po minėto Konstitucinio Teismo nutarimo ir atitinkamų Teismų įstatymo nuostatų pakeitimo, Teisingumo ministerija, kartais ir ne visai korektiškais priemonėmis, stengiasi apriboti teisminės valdžios nepriklausomumą siekdama išlaikyti atgyvenusios sovietinės sistemos laikotarpiu turėtą įtaką teismams ir teisėjams bei priešindamasi pažangioms idėjoms, siūlymams bei projektams, skatinantiems didesnę teisminės valdžios nepriklausomumo įgyvendinimą. Vienas naujausių pavyzdžių – šių metų vasarą Lietuvos

---

⁷⁶ - Lietuvos Respublikos Nacionalinės teismų administracijos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 31-1130.

⁷⁷ - (aut.) - š. m. spalio 28 d. Nacionalinės teismų administracijos direktorius ir Teismų strateginio vystymo skyriaus vedėja dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto organizuotame 2006 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projekto XP-846 svarstymo posėdyje. // <http://www.teismai.lt/administracija/naujienos/skaityti.asp>; prisijungimo laikas: 2005-10-29, 10:20.

Respublikos Seimui pateiktas svarstyti „Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 120, 124, 125, 127, 128 straipsnių ir įstatymo V dalies pavadinimo pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo 129¹ straipsniu įstatymo“ projektas⁷⁸, kuriuo bandoma išlaikyti įtaką teisminei valdžiai per valstybės investicijų programų valdymą ir perimant iš Nacionalinės teismų administracijos centralizuoto teismų aprūpinimo organizavimą ir užtikrinimą.

Konstitucinis Teismas 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime konstatavo, kad „teismų nepriklausomumo principas apima ir teismų finansavimo nepriklausomumą nuo vykdomosios valdžios. Šį principą galima užtikrinti įstatymų normose įtvirtinus nuostatą, jog valstybės biudžete būtų nustatoma ir tai, kiek lėšų skiriama kiekvienam teismui, kad būtų sudarytos tinkamos sąlygos vykdyti teisingumą“.

2000 m. sausio 12 d. sprendimu Konstitucinis Teismas išaiškino, kad nurodytos nutarimo nuostatos reiškia, kad valstybės biudžete turi būti nustatomi asignavimai kiekvienam konkrečiam teismui. Šios lėšos kiekvienam konkrečiam teismui turi būti skiriamos tiesiogiai, o ne per Teisingumo ministeriją. Nutarimo nuostata, jog valstybės biudžete turi būti nustatoma, kiek lėšų turi būti skiriama kiekvienam teismui, reiškia ir tai, kad teisingumo ministras (ministerija) nėra teismams skirtų asignavimų valdytojas, todėl jis negali nustatyti, kaip turėtų būti naudojamos teismams skirtos valstybės biudžeto lėšos. Valstybės biudžete visos teismų sistemos aprūpinimo programai numatytų asignavimų valdytojais gali būti subjektai, kurie bus nurodyti įstatyme, taip pat ir teisingumo ministras, tačiau šie subjektai negali tvarkyti kiekvienam teismui valstybės biudžete atskirai numatytų lėšų.⁷⁹

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Seimo narių grupė 2004 m. spalio 28 d. kreipėsi į Konstitucinį Teismą⁸⁰ dėl Teismų įstatymo (Nr. I-480 Žin., 1994, Nr. 46-851; nauja redakcija Nr. IX-732, 2002-01-24, Žin., 2002, Nr. 17-649, 2002-02-20) 128 straipsnio 2 dalies, kurioje nustatyta, kad valstybės investicijų programas valdo Teisingumo ministerija, atitikimo Konstitucijoje įtvirtintam teisinės valstybės principui bei Konstitucijos 5 straipsniui, 109 straipsnio 2 daliai ir 114 straipsnio 1 daliai. Seimas atidėjo minėto Teismų įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto svarstymą, kol Konstitucinis Teismas išnagrinės šiame prašyme nurodytos abejones keliančios normos konstitucingumą.

Kol kas galima tik daryti prielaidas bandant nuspėti, kokią kryptį šioje byloje pasirinko Konstitucinis Teismas. Pagal Investicijų įstatymą⁸¹ – valstybės investicijų programa – valstybės investavimo strategiją nustatantis dokumentas, kuriame numatomos lėšos, reikalingos valstybės

⁷⁸ - 2005 m. birželio 23 d. įstatymo projektas Nr. XP-637 // http://www3.lrs.lt/pls/inter/ta_projektai_nauji; prisijungimo laikas: 2005-11-15, 12:33.

⁷⁹ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. sausio 12 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimo išaiškinimo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 4-100.

⁸⁰ - http://www.lrkt.lt/Prasymai/51_2004.htm; prisijungimo laikas: 2005-11-03, 19:26.

remiamų programų investiciniams projektams įgyvendinti, finansavimo šaltiniai ir šių investicinių projektų įgyvendinimo terminai. Valstybės investicijų programų valdymas yra vykdomosios valdžios prerogatyva, tačiau atsižvelgiant į teisminės valdžios nepriklausomumo principą ir jo realaus įgyvendinimo siekį teisinėje valstybėje, būtina atsakingai pažvelgti į šią problemą ir nubrėžti aiškia skiriamąją liniją tarp vykdomosios ir teisminės valdžios kompetencijos.

Dar iki 1999 m. Konstitucinio Teismo nutarimo prof. E. Jarašiūnas gilinasi į kitų šalių konstitucinių teismų pozicijas analizuojant panašias problemas. Pvz., Lenkijos Konstitucinio Tribunolo 1993 m. lapkričio 9 d. sprendime nurodyta, kad teisminės valdžios nepriklausomybės principą turi atspindėti tiek organizacinis padalijimas, tiek kompetencija, tiek teismo laisvė nuo bet kokio vykdomosios ir įstatymų leidžiamosios valdžios kišimosi į teisminių funkcijų vykdymą. Teismų teisingumo vykdymo veikla neturi patirti jokio vykdomosios valdžios kišimosi, bet jų administravimui gali būti numatyta teisingumo ministro globa. Tačiau kiekvienu atveju, jei negalima aiškiai atskirti teisminių ir administracinių funkcijų, nepriklausomumo principas turi persvarą. Vengrijos Konstitucinis Teismas deklaravo, kad teisingumo administravimas sudaro specialią administravimo sritį ir kad įstatyme galima patikėti teisingumo ministrui tam tikrus įgaliojimus, skirtus užtikrinti teismų darbo žmogiškąsias ir materialiąsias sąlygas.⁸²

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje pradėtas įgyvendinti institucinis ir organizacinis teisminės valdžios nepriklausomumas kitų jaunų demokratinių valstybių kontekste vertinamas kaip itin pažangus, manytina, kad jis toliau evoliucionuos tinkama kryptimi ir ilgalaikėje perspektyvoje bus pasiektas optimalus jo realizavimas užtikrinantis valdžių padalijimo principą bei teisingą žmogaus teisių ir teisėtų interesų apsaugos mechanizmą.

II.2.2. Teismų savivalda – svarbi teisminės valdžios nepriklausomumo garantija

Užtikrinant teismų, kaip teisminės valdžios institucijų sistemos, nepriklausomumą ir atribojant teismų veiklą nuo vykdomosios valdžios taip pat svarbus yra teismų organizacinis savarankiškumas ir savivalda. Teismų savivalda – tai teisėjų ir teismų teisė ir reali galia pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją ir kitus įstatymus laisvai ir savarankiškai, savo atsakomybe spręsti teismų veiklos klausimus.

---

⁸¹ - Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 66-2127; 2001, Nr. 64-2329; 2003, Nr. 69-3119.

⁸² - Jarašiūnas E. Teisminės valdžios funkcionavimo apsaugos problemos konstitucinėje justicijoje // Teisminė valdžia ir visuomenė. Vilnius: Žmogaus teisių centras, 1999. P. 71-72.

Daugelis Europos valstybių, siekdamos užtikrinti teismų sistemos nepriklausomumą, yra įsteigusios teismų tarybas, kurios yra tarpininkai tarp Vyriausybės ir teismų. Teismų tarybos – teisinės sistemos kultūros raidos, kuri savo ruožtu yra tamptariai susijusi su atitinkamos šalies istorinėmis, kultūros ir socialinėmis sąlygomis, rezultatas. Skirtingose Europos valstybėse šioms institucijoms suteikti skirtingi įgaliojimai. Kai kurios iš jų veikia kaip komisijos, kurioms pavesti teisėjų skyrimo ir teisėjų drausminės atsakomybės klausimai (pvz., Prancūzija ir Italija), o kitoms suteikti įgaliojimai, susiję su biudžeto sudarymu ar bendru finansiniu ir administraciniu teismų valdymu, pastatais, mokymu ir t.t. (pvz., Švedija ir Danija).

Europoje egzistuoja trys pagrindiniai modeliai, apibūdinantys teismų, teismų tarybų ar panašių institucijų santykius su politiniu požiūriu atsakingomis valdžios institucijomis:

* *Šiaurės Europos modelis*, pagal kurį nepriklausomoms teismų taryboms suteikti platūs įgaliojimai, įskaitant teismų sistemos biudžeto sudarymą, materialinį ir techninį aprūpinimą, kontrolę, priežiūrą, teisėjų skyrimą, drausmines priemones ir t.t. (pvz., Airija, Danija, Lietuva, Nyderlandai, Švedija);

* *Pietų Europos modelis*, pagal kurį teismų taryboms pavestos tik patariamąsios funkcijos skiriant magistratus ir taikant magistratams drausmines priemones (Belgija, Ispanija, Italija, Portugalija, Prancūzija);

* *Mišrusis modelis*, kuriam būdingi Šiaurės ir Pietų Europos modelių bruožai (Bulgarija).

Taigi, Pietų Europos modelio teismų taryboms suteikti įgaliojimai spręsti dėl teisėjų karjeros (įdarbinimas, mokymas, skyrimas, perkėlimas į kitą teismą, perkėlimas į aukštesnes ar žemesnes pareigas ir t.t.) ir drausminių priemonių taikymo.

Šiaurės Europos modelio teismų taryboms, be jau minėtųjų įgaliojimų, susijusių su teisėjų skyrimu ir drausmine atsakomybe, pavesti šie uždaviniai:

- politikos (viešieji ryšiai, vyriausybės konsultavimas, tyrimai, mokymai ir t.t.);
- valdymo (patalpos, automatizavimas, visuomenės informavimas ir t.t.);
- biudžeto sudarymo (biudžeto projekto rengimas, biudžeto asignavimų paskirstymas ir t.t.).⁸³

Europos valstybėse tarybos yra skirtingo dydžio. Jų nariai gali būti teisėjai, teisininkai, tarėjai, profesinių sąjungų, darbuotojų atstovai, parlamento nariai, prokurorai, ministras ar prezidentas.

Teisingumo ministerijų atsakomybė taip pat skiriasi. Šiaurės Europos valstybėse yra bendra atsakomybė: Teismų taryba yra atsakinga už kasdienį vadovavimą teismams ir biudžeto vykdymą, o ministerija arba vyriausybė atsako už bendrąjį valdymą ir biudžeto politiką. Pietų

---

⁸³ - 2003 m. balandžio 29-30 d. vykusios konferencijos „Teismų tarybos Europos valstybėse“, medžiaga // Nacionalinė teismų administracija.

Europos valstybėse už teismus visiškai atsako ministerija, išskyrus grynai teismines funkcijas, teisėjų skyrimą ir drausminių priemonių taikymą.

III. TEISMŲ SAVIVALDOS INSTITUCIJOS LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE

Teisminės valdžios visavertiškumas ir nepriklausomumas suponuoja jos savivaldą.

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 10 straipsnis nustato, kad teismų nepriklausomumas lemia jų organizacinį savarankiškumą, kuris įgyvendinamas per teismų savivaldą. Teismų savivalda grindžiama atstovavimu, rinkimais, jos vykdomųjų institucijų atskaitingumu, taip pat teismų savivaldos institucijų atsakomybe už tinkamą pavestų funkcijų atlikimą. Teismų savivaldos institucijos periodiškai atsiskaito už savo veiklą aukščiausiam savivaldos organui – Visuotiniam teisėjų susirinkimui.

Teisminė valdžia, būdama savarankiška, negali būti priklausoma nuo kitų valdžių dar ir dėl to, kad ji vienintelė formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu. Tik būdama savarankiška, nepriklausoma nuo kitų valdžių, teisminė valdžia gali įgyvendinti savo funkciją – vykdyti teisingumą (Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d., 1996 m. balandžio 18 d., 1996 m. gruodžio 19 d., 1999 m. vasario 5 d., 1999 m. gruodžio 21 d., 2001 m. liepos 12 d. nutarimai, 2000 m. sausio 12 d. sprendimas).

Teismų įstatymo 114 straipsnis nustato teismų savivaldos sistemą, kurią sudaro Visuotinis teisėjų susirinkimas, Teismų taryba ir Teisėjų garbės teismas. Tokiu būdu per teismų organizacinį savarankiškumą ir savivaldą garantuojamas teismų sistemos nepriklausomumas.

Čia galima paminėti ir Teismų įstatymo 44 str. 3 d. bei 115 str. numatytą teisę teisėjams laisvai jungtis į teisėjų asociacijas ar kitokias nepolitines organizacijas, ginančias teisėjų teises, atstovaujančias jų interesams bei tenkinančias jų profesinius poreikius. Ši nuostata atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos kiekvienam piliečiui laiduojamas asociacijų (35 str.) bei profesinių sąjungų (50 str.) kūrimo laisves.

Lietuvos Respublikos Teisėjų Asociacija (LRTA) - visuomeninė organizacija, profesiniu pagrindu ir savanoriškumo principu jungianti Lietuvos Respublikos teismų teisėjus. Asociacijos tikslai yra puoselėti ir plėtoti teismo ir teisėjų nepriklausomumą, savivaldą, padėti teisėjams įgyvendinti jų teises, bendradarbiauti su teisininkų organizacijomis Lietuvoje ir kitose šalyse, dalyvauti rengiant bei tobulinant teisės aktus, susijusius su teismo ir teisėjų veikla, kelti teisėjų profesijos prestižą, puoselėti jų korpuso tradicijas, dalyvauti teisėjų profesinio tobulinimo veikloje. Asociacijos veiklos būdai: teisėjų konferencijų, seminarų, diskusijų organizavimas, aktualių klausimų svarstymas visuotiniame susirinkime ir valdyboje, nutarimų, rezoliucijų ir pareiškimų priėmimas bei jų įgyvendinimas.

Nuo 1997 metų spalio mėnesio LRTA yra Tarptautinės Teisėjų Asociacijos narė. LRTA aktyviai dalyvauja Europos Teisėjų Asociacijos, Baltijos Teisėjų Tarybos veikloje. Bendradarbiauja su Lietuvos Teisės ir kitais Universitetais, Teisingumo ministerija, Lietuvos Teisininkų Draugija, Atviros Lietuvos Fondu, Lietuvos Žmogaus Teisių Centru, Atviros visuomenės (OSI), Konstitucinės ir teisinės politikos (COLPI) institutais, Jungtinių Tautų Vystymo Programa (UNDP), JAV Tarptautinio Vystymo Programa, Amerikos Centru, Suomijos, Austrijos, D.Britanijos ir kitų valstybių ambasadomis, CEELI ir kitomis institucijomis bei organizacijomis Lietuvoje ir užsienyje.⁸⁴

Teisėjų asociacija nėra teismų savivaldos institucija, tačiau ji neabejotinai taip pat turi didelę reikšmę įgyvendinant teisminės valdžios nepriklausomumą.

III.1. VISUOTINIS TEISĖJŲ SUSIRINKIMAS

Visuotinis teisėjų susirinkimas – aukščiausia teismų savivaldos institucija. Teismų taryba ir Teisėjų garbės teismas už savo veiklą yra atskaitingi Visuotiniam teisėjų susirinkimui.

Visuotiniame teisėjų susirinkime dalyvauja visi Lietuvos teisėjai. Visuotinio teisėjų susirinkimo kompetencija:

- tvirtinti Visuotinio teisėjų susirinkimo darbo reglamentą;
- tvirtinti Teisėjų etikos taisykles;
- rinkti ir atšaukti Teismų tarybos narius, kurie pagal pareigas nėra Teismų tarybos nariai;
- išklausti Teismų tarybos veiklos ataskaitą;
- išklausti Teisėjų garbės teismo veiklos ataskaitą;
- svarstyti ir spręsti kitus teismų veiklos klausimus.

Eilinis Visuotinis teisėjų susirinkimas paprastai šaukiamas kovo pirmąjį penktadienį ne rečiau kaip kartą per dvejus metus. Prireikus Teismų tarybos ar trečdalis visų Lietuvos teisėjų iniciatyva gali būti šaukiamas neeilinis Visuotinis teisėjų susirinkimas. Susirinkimo darbotvarkės projektas teisėjams išsiunčiamas, taip pat apie neeilinio Visuotinio teisėjų susirinkimo datą teisėjams pranešama paprastai ne vėliau kaip prieš mėnesį. Teikti pasiūlymus dėl Susirinkimo darbotvarkės papildymo ar pakeitimo galima ir Visuotinio teisėjų susirinkimo metu. Kad Visuotinis teisėjų susirinkimas būtų teisėtas, jame turi dalyvauti daugiau kaip pusė visų Lietuvos teisėjų. Visuotinį teisėjų susirinkimą pradeda Teismų tarybos pirmininkas. Jis vadovavimą posėdžiui perduoda Susirinkime išrinktam posėdžio pirmininkui. Susirinkimas savo veikloje

---

⁸⁴ - <http://www.lrta.lt>; prisijungimo laikas: 2005-11-13, 16:08.

vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Teismų įstatymu, kitais įstatymais bei teisės aktais ir šiuo reglamentu.⁸⁵

Visuotinio teisėjų susirinkimo sprendimai priimami paprasta posėdyje dalyvaujančių teisėjų balsų dauguma. Susirinkimui nutarus, sprendimai gali būti priimami slaptu balsavimu. Visuotinio teisėjų susirinkimo sprendimus pasirašo Susirinkimo posėdžio pirmininkas ir sekretorius.

Visuotinio teisėjų susirinkimo sprendimus vykdo teismų savivaldos institucijos, teisėjai ir Nacionalinė teismų administracija.

III.2. TEISMŲ TARYBA

Teismų taryba yra vykdomoji teismų savivaldos institucija, užtikrinanti teismų ir teisėjų nepriklausomumą.

Pagal Teismų įstatymo 119 straipsnį, ją sudaro 24 nariai:

1) pagal pareigas – Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, Apeliacinio teismo pirmininkas, Vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas, Respublikos Prezidento įgaliotas atstovas, Seimo Pirmininko įgaliotas atstovas, Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininkas ar jo pavaduotojas, Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininkas ar jo pavaduotojas, teisingumo ministras ar jo įgaliotas viceministras ir finansų ministras ar jo įgaliotas viceministras;

2) Visuotiniame teisėjų susirinkime išrinkti teisėjai: vienas – nuo Aukščiausiojo Teismo, vienas – nuo Apeliacinio teismo, vienas – nuo Vyriausiojo administracinio teismo, po vieną – iš penkių apygardų teismų teisėjų, po vieną – iš kiekvieno apygardos teismo teritorijoje esančių apylinkių teismų teisėjų, vienas – nuo visų apygardų administracinių teismų. Teisėjų kandidatūras Visuotiniame teisėjų susirinkime iškelia atitinkamų teismų atstovai;

3) daugiausiai teisėjų vienijančios teisėjų visuomeninės organizacijos išrinktas teisėjas.

Tokiu būdu, Teismų tarybos sudėtyje esant ir kitų valstybės valdžių atstovams, užtikrinamas visų valstybės valdžių tarpusavio bendradarbiavimas, padedantis išvengti priekaištų dėl teismų sistemos uždaro. Tačiau, kitavertus, atkreiptinas dėmesys į Lietuvos Respublikos Konstitucijos 112 str. 5 d. įtvirtintą nuostatą, kad dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymo numatyta *teisėjų institucija*⁸⁶. Taigi, Teismų tarybos narių tarpe esant ir kitų valstybės valdžių institucijų atstovams, kyla pagrįsta abejonė, ar tokia Teismų tarybos sudėtis neprieštaruja Konstitucijai ir

⁸⁵ - Visuotinio teisėjų susirinkimo darbo reglamentas, patvirtintas Visuotinio teisėjų susirinkimo 2002 m. gegužės 17 d. sprendimu Nr. 1 // Teismų praktika. 2002-07-16 Nr. 17.

⁸⁶ - paryškinta aut.

teisminės valdžios nepriklausomumo principui. Nors įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios atstovai Teismų taryboje sudaro ¼ dalį, o šios institucijos nutarimai priimami paprasta visų jos narių balsų dauguma, tokia situacija vistiek palieka galimybę kitoms valdžioms (įstatymų leidžiamajai ir vykdomajai) daryti įtaką sprendžiant teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų klausimus.

Teismų tarybos nariu negali būti renkamas teisėjas, kuris turi mažesnę kaip penkerių metų teisėjo darbo stažą arba kuriam buvo taikytos drausminės atsakomybės priemonės. Renkamo Teismų tarybos nario įgaliojimų laikas – ketveri metai. Teismų tarybos nariu teisėjas gali būti renkamas ne daugiau kaip dvi kadencijas iš eilės. Teismų tarybos pirmininku pagal pareigas yra Aukščiausiojo Teismo pirmininkas.

Teismų taryba, be minėtos Konstitucijoje įtvirtintos funkcijos, taip pat:

- renka Teismų tarybos pirmininko pavaduotoją ir sekretorių;
- tvirtina Teismų tarybos reglamentą;
- pataria Respublikos Prezidentui dėl teismų pirmininkų, pirmininkų pavaduotojų, skyrių pirmininkų skyrimo ir atleidimo iš pareigų (išskyrus dėl Aukščiausiojo Teismo pirmininko ir skyrių pirmininkų);
- pataria Respublikos Prezidentui dėl teisėjų skaičiaus teismuose nustatymo ar pakeitimo (išskyrus Aukščiausiajame Teisme ir Vyriausiajame administraciniame teisme);
- sudaro Pretendentų į teisėjus egzamino komisiją ir skiria jos pirmininką, svarsto šios komisijos nuostatus bei egzamino programą ir juos tvirtina;
- tvirtina asmenų įrašymo į pretendentų į laisvas apylinkės teismo teisėjų vietas sąrašą tvarką bei asmenų įrašymo į teisėjų karjeros siekiančių asmenų registrą tvarką;
- sudaro nuolatines ar laikinąsias komisijas ir tvirtina jų nuostatus;
- skiria Teisėjų etikos ir drausmės komisijos narius ir tvirtina jos pirmininką;
- skiria Teisėjų garbės teismo narius;
- tvirtina Teisėjų garbės teismo nuostatus;
- tvirtina Administravimo teismuose nuostatus, sprendžia kitus administravimo teismuose klausimus;
- tvirtina Pretendentų į teisėjus atrankos nuostatus, Pretendentų į teisėjus vertinimo kriterijus, Teisėjų karjeros siekiančių asmenų atrankos nuostatus bei Teisėjų karjeros siekiančių asmenų vertinimo kriterijus;
- tvirtina tipines apylinkių teismų, apygardų teismų ir apygardų administracinių teismų struktūras, tipinius pareigybių sąrašus ir jų aprašymus;

- svarsto ir aprobuoja pasiūlymus dėl teismų investicinių programų projektų ir pasiūlymus dėl apylinkių teismų, apygardų teismų, apygardų administracinių teismų biudžetų projektų ir pateikia juos Vyriausybei;
- kontroliuoja Nacionalinės teismų administracijos veiklą, išklauso jos darbo ataskaitas;
- prireikus šaukia neeilinį Visuotinį teisėjų susirinkimą;
- bendradarbiauja su kitomis Lietuvos institucijomis bei organizacijomis teismų savivaldos, administravimo ir kitais teismų veiklos klausimais;
- bendradarbiauja su kitų valstybių bei tarptautinėmis institucijomis teismų savivaldos, administravimo ir kitais teismų veiklos klausimais;
- sprendžia kitus teismų veiklos bei įstatymų numatytus klausimus.⁸⁷

Teismų tarybos darbo tvarką nustato reglamentas. Jame nustatyta Teismų tarybos struktūra, vadovybė, kompetencija, teisės, taip pat jos narių teisės ir pareigos, kai kurių klausimų nagrinėjimo tvarka. Vienas iš svarbių nagrinėjamos temos kontekste klausimų yra Reglamento XII skyriuje nustatytas skundų dėl teisėjo nepriklausomumo pažeidimų nagrinėjimas. Teisėjo skundas dėl jo nepriklausomumo pažeidimo turi būti paduodamas raštu. Gautą skundą Tarybos pirmininkas perduoda vienam iš Tarybos narių arba tokių skundų nagrinėjimui sudarytai nuolatinei arba laikinajai komisijai. Tirdamas skundą Tarybos narys (komisija) turi teisę susipažinti su susijusia su skundu medžiaga, taip pat ir teismo bylomis, esant būtinumui skundo tyrimui pasitelkti Nacionalinę teismų administraciją, išklaudyti pareiškėją ir skunde įvardytus asmenis. Skundo tyrime negali dalyvauti Tarybos narys, dirbantis viename teisme su teisėju, kuris skundžiasi dėl nepriklausomumo pažeidimo. Skundo tyrimas turi būti baigtas ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo skundo gavimo Taryboje dienos. Tarybos narys (komisija), kuriam pavesta tirti skundą, per mėnesį po tyrimo pabaigos raštu išdėsto savo nuomonę dėl skundo pagrįstumo. Su skundo tyrimo medžiaga supažindinama Taryba, kuri priima sprendimą, aprobuoja atsakymo projektą pareiškėjui arba pratęsia skundo tyrimo terminą, jeigu skundui iširti reikia daugiau laiko ar papildomų duomenų.⁸⁸

Pažymėtina, kad praktikoje kol kas tokių skundų nebuvo, tačiau toks reglamentavimas leidžia daryti išvadą, kad Taryba, kaip teismų savivaldos institucija, yra pasiruošusi ginti teismus ir teisėjus nuo nepagrįsto kišimosi į jų veiklą ir nepriklausomumo principo pažeidimų.

Minėta Konstitucijoje įtvirtinta Teismų tarybos funkcija yra kartu ir jos teisė, ir pareiga. Konstitucinis teismas 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime konstatavo, kad atsižvelgiant į

⁸⁷ - Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851; nauja įstatymo redakcija nuo 2002 m. gegužės 1 d.: 2002, Nr. 17-649; 2004, Nr. 84-3042.

⁸⁸ - Teismų tarybos reglamentas, patvirtintas Teismų tarybos 2002 m. birželio 17 d. nutarimu Nr. 1. // <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20020617-1.doc>; prisijungimo laikas: 2005-11-13, 18:35.

Konstitucijos nustatyta teismų formavimo tvarką, taip pat į Respublikos Prezidento ir specialios teisėjų institucijos santykių konstitucinį reguliavimą, Konstitucijos 112 straipsnio penktojoje dalyje nurodyta speciali teisėjų institucija turi patarti Respublikos Prezidentui visais teisėjų skyrimo, jų profesinės karjeros, taip pat atleidimo iš pareigų klausimais. Šios institucijos patarimas sukelia teisinius padarinius: jei nėra šios institucijos patarimo, Respublikos Prezidentas negali priimti sprendimo dėl teisėjo paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų.

Ši institucija traktuojama kaip atsvara Respublikos Prezidentui, kaip vykdomosios valdžios subjektui, formuojant teisėjų korpusą bei interpretuotina kaip svarbus Teismo – savarankiškos valstybės valdžios elementas.

III.3. TEISĖJŲ GARBĖS TEISMAS

Teisėjų garbės teismas – teisėjų drausmės bylas bei teisėjų prašymus dėl teisėjo garbės gynimo nagrinėjanti teismų savivaldos institucija.

Teisėjų garbės teismas sudaromas ketveriems metams iš septynių narių. Vieną narį iš Aukščiausiojo Teismo, du narius iš Apeliacinio teismo, vieną narį iš Vyriausiojo administracinio teismo, du narius iš apygardų teismų ir vieną narį iš apylinkės teismų teisėjų į Teisėjų garbės teismą skiria Teismų taryba. Paprastai į vieną Teisėjų garbės teismo nario vietą siūlomos ne mažiau kaip dvejų teisėjų kandidatūros. Teisėjų garbės teismo nariu negali būti skiriamas Teismų tarybos narys, taip pat teisėjas, kuriam buvo taikytos drausminės atsakomybės priemonės. Teisėjų garbės teismo nariai išsirenka šio teismo pirmininką ir pirmininko pavaduotoją. Drausmės bylas nagrinėja trijų teisėjų kolegija.

Teisėjų garbės teismas teisėjų drausmės bylas ir prašymus dėl teisėjo garbės gynimo nagrinėja vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucija, Teismų įstatymu, kitais įstatymais bei teisės aktais ir Teisėjų garbės teismo nuostatais, kuriuos tvirtina Teismų taryba.

Garbės teismas, įgyvendindamas teismų savireguliacijos ir savivaldos principą, siekia:

- užtikrinti teisėjų darbo drausmę ir atsakomybę;
- saugoti teismo autoritetą;
- ginti teisėjų garbę.

Garbės teismo uždaviniai:

- objektyviai ir laiku nagrinėti Teisėjų etikos ir drausmės komisijos iškeltas drausmės bylas teisėjams ir priimti sprendimus;
- nagrinėti teisėjų prašymus dėl teisėjo garbės gynimo bei imtis priemonių teisėjo garbei ginti;

- padėti teismams vykdam teisingumą būti nepriklausomiems;
- siekti, kad teisėjų veikla ir elgesys atitiktų jiems keliamus etikos reikalavimus.⁸⁹

Garbės teismas, įgyvendindamas jam priskirtus uždavinius, vadovaujasi šiais pagrindiniais principais:

- nepriklausomumo – Garbės teismas, nagrinėdamas drausmės bylą, ar teisėjo prašymą dėl teisėjo garbės gynimo, yra nepriklausomas nuo valstybės valdžios institucijų, pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ir kitų asmenų ir klauso tik Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų bei kitų teisės aktų, Teisėjų etikos taisyklių bei šių nuostatų reikalavimų;

- teisės viršenybės;
- teisėjų nepriklausomumo, atsižvelgiant į tai, kad teisėjas sprendimus priima vadovaudamasis ne vien teisės aktais, bet ir teisės principais, teisine sąmone, visuomenėje vyraujančiomis moralinėmis nuostatomis, teisės doktrina ir teismų praktika;

- teisėjo, kuriam iškelta drausmės byla, nekaltumo prezumpcijos;
- teisėjo, kuriam iškelta drausmės byla, teisės į gynybą;
- Garbės teisme dalyvaujančių šalių lygiateisiškumo.

Taigi, nagrinėjant bylas Teisėjų garbės teisme derinami tiek teisėjų nepriklausomumo, tiek pagrindiniai žmogaus teisių užtikrinimo procesiniai principai. Į Teisėjų garbės teismą skiriami aukščiausios profesinės kvalifikacijos ir didžiausią autoritetą kolegų tape turintys teisėjai.

Konstitucinis Teismas 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime pažymėjo, kad būti nepriklausomu teisėją įpareigoja priesaika, kurią pagal Konstitucijos 112 str. 6 dalį jis duoda prieš pradėdamas eiti savo pareigas. Teisėjas prisiekia būti ištikimas Lietuvai, vykdyti teisingumą tik pagal įstatymus, ginti žmogaus teises, laisves ir teisėtus interesus, visada būti sąžiningas, humaniškas ir savo elgesiu nepakenkti teisėjo vardui. Teisėjo elgesys, susijęs su tiesioginiu pareigų atlikimu, taip pat jo veikla, nesusijusi su jo pareigomis, neturi kelti jokių abejonių dėl jo nepriklausomumo ar nešališkumo. Kita garantija, kad teisėjai tinkamai vykdys teisingumą, yra jų kvalifikacija: teisėjais turi būti skiriami tik asmenys, turintys aukštą teisinę kvalifikaciją ir gyvenimo patirtį. Jų reputacija turi būti nepriekaištinga. Tai reiškia, kad teisėjams keliami ypatingi profesiniai ir etiniai reikalavimai. Teisėjas turi jausti didelę atsakomybę už tai, kaip jis vykdo teisingumą – atlieka Konstitucijoje jam numatytą priedermę. Kitame nutarime⁹⁰ Konstitucinis Teismas atkreipė dėmesį, kad teisėjo ir teismo nepriklausomumo garantijų sistema

⁸⁹ - Teisėjų garbės teismo nuostatai, patvirtinti Teismų tarybos 2002 m. birželio 17 d. nutarimu Nr. 7 // <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20020617-7.doc>; prisijungimo laikas: 2005-11-13, 18:37.

nesudaro jokių prielaidų, kuriomis prisidengdamas teisėjas galėtų vengti tinkamai atlikti savo pareigas, aplaidžiai nagrinėtų bylas, neetiškai elgtųsi su byloje dalyvaujančiais asmenimis, pažeistų žmogaus teises ir orumą. Teisėjai turi saugoti savo profesijos garbę ir prestižą. Todėl teisminės valdžios savireguliacijos ir savivaldos sistema privalo užtikrinti, kad teisėjai deramai atliks savo pareigas, kad kiekvienas neteisėtas ir neetiškas teisėjo poelgis bus deramai įvertintas.

Teismai negali būti nepriklausomi, kol pati teismų sistema nėra laisva. Dėl šios priežasties patys teismai turi kontroliuoti, kaip drausminami neprincipingi teisėjai. Teisminės valdžios galimybė priimti sprendimą dėl bylų savo nariams iškėlimo yra vienintelis būdas užtikrinti nepriklausomumą. Visi teisėjai turėtų būti suinteresuoti, kad nebūtų toleruojami blogai besielgiantys kolegos.⁹¹

Europos tarybos chartijoje dėl teisėjų statuto taip pat nagrinėjami teisėjų etikos klausimai. Remiantis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos žmogaus teisių teismo praktika, Chartijos 4.3 punkte sakoma, kad teisėjai privalo susilaikyti nuo bet kokio poelgio, veiksmo ar kitos išraiškos, kuri paveiktų visuomenės pasitikėjimą teisėjų nešališkumu ir nepriklausomumu. Chartijoje nurodomas pagrindinis drausminių sankcijų teisėjams skyrimo principas – sankcijos teisėtumas. Tik už įstatyme numatytų teisėjo pareigų neatlikimą ar netinkamą atlikimą gali būti skiriama drausminė nuobauda.⁹²

Teisėjų atsakomybę Lietuvoje reglamentuoja Teismų įstatymo IX skyriaus pirmasis skirsnis. Teisėjas drausmine tvarka atsako Teisėjų garbės teisme. Nustatytas baigtinis teisėjo drausminės atsakomybės pagrindų sąrašas: teisėjas gali atsakyti drausmine tvarka:

- 1) už teisėjo vardą žeminantį poelgį;
- 2) už administracinio teisės pažeidimo padarymą;
- 3) už įstatymuose numatytų teisėjų darbinės ar politinės veiklos apribojimų nesilaikymą.

Antrasis ir trečiasis drausminės atsakomybės pagrindai yra aiškūs, tačiau pirmasis – teisėjo vardą žeminantis poelgis – yra pakankamai plataus turinio, todėl reikalauja išsamesnio aptarimo. Teismų įstatyme nustatyta, kad teisėjo vardą žeminantis poelgis – tai su teisėjo garbe nesuderinamas ir Teisėjų etikos taisyklių reikalavimų neatitinkantis poelgis, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas bei kenkiama teismo autoritetui. Teisėjo vardą žeminančiu poelgiu taip pat pripažįstamas bet koks pareiginis nusižengimas – aiškiai aplaidus konkrečios teisėjo pareigos atlikimas arba jos neatlikimas be pateisinamos priežasties.

---

⁹⁰ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 62-2276.

⁹¹ - Krueger M. Apie teismų nepriklausomumą ir pagarbą jiems // Teisminės valdžios problemos Lietuvoje. Vilnius: Lietuvos Žmogaus teisių centras, 1997. P. 57-58.

⁹² - Žemkauskienė I. Europos Tarybos Chartija dėl teisėjų statuto ir Lietuva // Justitia. 1999, Nr. 3. P. 12.

Pažymėtina, kad Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktą įtvirtina analogišką teisėjo atleidimo iš pareigų pagrindą – kai jis savo poelgiu pažemino teisėjo vardą. Remiantis šia nuostata būtų galima suprasti, kad visais atvejais, kai teisėjas savo poelgiu pažemina teisėjo vardą, jis turėtų būti atleidžiamas iš pareigų. Tačiau toks Konstitucijos supratimas ir aiškinimas būtų nepagrįstai siauras. Praktikoje Teisėjų etikos ir drausmės komisija (vienintelis subjektas, turintis teisę iškelti drausmės bylą teisėjui) nėra iškėlusি nė vienos drausmės bylos pagal antrąjį ar trečiąjį punktus. Taigi, visi teisėjai, kuriems iškeltos drausmės bylos, Teisėjų garbės teismui pripažinus, kad jos iškeltos pagrįstai, turėjo būti atleisti iš pareigų, nes pažemino teisėjo vardą. Tuo tarpu įstatyme įtvirtinta Garbės teismo galimybė paskirti teisėjui drausminę nuobaudą būtų neįgyvendinta.

Teisėjų garbės teismas, išnagrinėjęs drausmės bylą, sprendimu gali:

- 1) nutraukti drausmės bylą, nes nėra drausminės atsakomybės pagrindo;
- 2) nutraukti drausmės bylą, jei praleistas terminas šiai bylai iškelti;
- 3) apsiriboti drausmės bylos svarstymu;
- 4) skirti vieną iš šių drausminių nuobaudų:
  - pareikšti pastabą;
  - pareikšti papeikimą;
  - pareikšti griežtą papeikimą.

Teisėjų garbės teismas sprendimu gali pasiūlyti Respublikos Prezidentui ar Seimui šio Įstatymo nustatyta tvarka:

- 1) paskirti teisėją žemesnės pakopos teismo teisėju;
- 2) atleisti teisėją iš pareigų;
- 3) pradėti teisėjo apkaltos procesą.

Taigi, kai teisėjas padaro teisėjo vardą žeminantį poelgį, jo atleidimas iš pareigų yra viena iš įstatyme nustatytų sankcijų. Kitaip tariant – teisėjo atleidimas iš pareigų savo poelgiu pažeminus teisėjo vardą (pagal Konstitucijos 115 str. 5 p.) yra teisėjo drausminės atsakomybės priemonė. Todėl teisėjų atleidimas iš pareigų už teisėjo vardą žeminantį poelgį be drausmės bylos nagrinėjimo Garbės teisme laikytinas neatitinkančiu įstatyme nustatytos procedūros.⁹³

Egzistuoja ir kita nuomonė,⁹⁴ kad drausmės bylos iškėlimas nėra būtina teisėjo atleidimo iš pareigų procedūros sudėtinė dalis. Teismų įstatymo 87 straipsnio pirmoji dalis numato drausminių nuobaudų rūšis, kurios gali būti paskirtos teisėjui. Pagal šios normos prasmę, atleidimas iš pareigų nėra drausminė nuobauda. Tokią išvadą teismas padarė, remdamasis

⁹³ - žr. taip pat II.1.3. skyrių „Teisėjo įgaliojimų pastovumas“.

⁹⁴ - Kauno apygardos teismo 2005 m. balandžio 25 d. sprendimas. Civilinė byla Nr. 2-87-378/2005 // http://www.lrkt.lt/Prasymai/20_2005.htm; prisijungimo laikas: 2005-11-29, 15:55.

Teismų įstatymo 83 straipsnio antrosios dalies, numatančios, jog teisėjas gali atsakyti drausmine tvarka už teisėjo vardą žeminantį poelgį, ir 90 straipsnio pirmosios dalies 5 punkto, nustatančio, kad teisėjas atleidžiamas iš pareigų, kai savo poelgiu pažemina teisėjo vardą, analizė. Teismas taip pat nurodė, kad Teismų įstatymo 86 straipsnio antroji dalis numato Teisėjų garbės teismo teisę siūlyti Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų, tačiau jokia įstatymo norma nedraudžia Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų nesant tokio pasiūlymo. Prezidentas, būdamas valstybės vadovu ir atstovaudamas jai, daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų, todėl savo valiniu sprendimu turi teisę spręsti, ar teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą ar ne.

Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio pirmąją dalį įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos Apeliacinio teismo teisėjų kolegijai⁹⁵ iškilo abejonė, ar iškėlus teisėjui drausmės bylą ir jos neišnagrinėjus Teisėjų garbės teisme, atleidžiant jį iš pareigų, šiam teisėjui nebuvo padaryta išimtis ir nebuvo pažeisti teisingos pilietinės visuomenės, teisinės valstybės bei asmenų lygybės prieš įstatymą principai. Ar Lietuvos Respublikos Prezidentas, matydamas, kad teisėjui iškelta, bet nebaigta nagrinėti drausmės byla ir jo atžvilgiu nepriimtas Teisėjų garbės teismo sprendimas Teismų įstatymo nustatyta tvarka, turėjo teisę atleisti jį iš užimamų pareigų už teisėjo vardą žeminantį poelgį pagal Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktą. Apeliacinis teismas šia nutartimi kreipėsi į Konstitucinį Teismą, kuris pateiks galutinį išaiškinimą dėl teisėjų atleidimo iš pareigų už teisėjo vardą žeminantį poelgį.

Tokioje situacijoje susikerta dviejų atskirų valdžių – vykdomosios (Respublikos Prezidento) ir teisminės – kompetencija, todėl labai sudėtinga nubrėžti aiškia takoskyrą nepažeidžiant valdžių padalijimo principo. Atsižvelgiant į teisminės valdžios nepriklausomumo principą, į Teisėjų garbės teismo tikslus bei į jį, kaip instituciją, įgyvendinančią teismų savireguliacijos ir savivaldos principą, darytina išvada, kad tik ši institucija turėtų teisę konstatuoti, jog teisėjas padarė teisėjo vardą žeminantį poelgį ir pasiūlyti jį atleisti iš pareigų. Respublikos Prezidento prerogatyvoje lieka jam Konstitucijos nustatyta teisė atleisti teisėją iš pareigų. Taip būtų užtikrintas šių valdžių atskirtinumas, jų savarankiškumas, o kartu ir pusiausvyra.

Teismų įstatymo 86 str. 2 d. 3 p. nuostata, pagal kurią Teisėjų garbės teismas sprendimu gali pasiūlyti Respublikos Prezidentui ar Seimui šio įstatymo nustatyta tvarka pradėti teisėjo apkaltos procesą aptarta šio darbo II dalies 1.2. poskyryje. Tačiau pažymėtina, kad to paties Teismų įstatymo straipsnio 3 dalis nustato, jog kai Respublikos Prezidentas ar Seimas atsisako

---

⁹⁵ - Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. liepos 5 d. nutartis. Civilinė byla Nr. 2A-286/2005 // http://www.lrkt.lt/Prasymai/20_2005.htm; prisijungimo laikas: 2005-11-29, 15:55.

taikyti šio straipsnio 2 dalyje numatytas drausminės atsakomybės priemonės (tame tarpe ir pradėti teisėjo apkaltos procesą), Teisėjų garbės teismas atnaujina drausmės bylos nagrinėjimą ir priima vieną iš šio straipsnio 1 dalyje numatytų sprendimų (nutraukti drausmės bylą, nes nėra drausminės atsakomybės pagrindo, nutraukti drausmės bylą, jei praleistas terminas šiai bylai iškelti, apsiriboti drausmės bylos svarstymu arba paskirti teisėjui drausminę nuobaudą). Remiantis šia nuostata, darytina išvada, kad Garbės teismui siūlant pradėti teisėjo apkaltos procesą Seimui nekyla pareiga būtent taip ir pasielgti. Taigi, šioje vietoje galima išvelgti tam tikrą Konstitucinio Teismo nutarimo ir įstatymo nesuderinamumą.

Teisėjų garbės teismas nuo jo sudarymo (2002 m. birželio 17 d.) išnagrinėjo 15 Teisėjų etikos ir drausmės komisijos teisėjams iškeltų drausmės bylų ir 12 iš jų paskyrė drausmines nuobaudas (žr. priedą).

Pagal Teismų įstatymą Teisėjų garbės teismo sprendimas per dešimt dienų nuo jo priėmimo gali būti skundžiamas Aukščiausiajam Teismui. Tokius skundus Aukščiausiajame Teisme nagrinėja trijų teisėjų kolegija. Skundą turi teisę paduoti teisėjas ir iškelti drausmės bylą pasiūlęs subjektas.

Lietuvoje įtvirtinta teismų savivaldos institucijų sistema padeda užtikrinti teisminės valdžios nepriklausomumą – garantiją, kad teismai nebus įtakojami kitų valstybės valdžių ir tinkamai įgyvendins tik jiems Konstitucijoje nustatytą, žmogaus teises ir laisves saugančią funkciją – teisingumo vykdymą.

IŠVADOS

1. Valdžių padalijimo teorija – tai ilgamečio valstybingumo vystymosi bei labiausiai veiksmingos priemonės visuomenės apsaugai nuo despotizmo ir tironijos paieškos išdava, kurios užuomazgos atsirado dar antikos laikais. Prancūzų filosofas Šarlis Luji Moteskje (1689—1753), plėtodamas šią teoriją, sukūrė pažangų valdžių padalijimo modelį, kuris turėjo didžiulę įtaką konstitucionalizmo doktrinos formavimui ir tapo demokratinių valstybių valdžios sąrangos pagrindu. Išskirdamas įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę valdžias, jis nurodo, kad jas reikia atiduoti į skirtingas rankas. Valdžių padalijimo doktrina sudaro prielaidą užtikrinti teisminės valdžios nepriklausomumą. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje valdžių padalijimo principas įtvirtintas 5 straipsnio 1 dalyje nurodant, kad valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas. Taigi, Lietuvos Konstitucijos nuostatos atitinka pažangias konstitucingumo raidos tendencijas. Konstitucijos 109 straipsnyje įtvirtinta nuostata, teisingumo vykdymo funkciją suteikianti išimtinai teismams, atitinka demokratinės bei teisinės valstybės valdžių padalijimo bei teisminės valdžios nepriklausomumo principo esmę.

2. Teisminės valdžios nepriklausomumas – esminis jos funkcionavimo principas. Tai Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintų normų sistema, užtikrinanti institucinį teismo savarankiškumą, apsauganti jį nuo bet kokio išorinio ar vidinio poveikio ir sudaranti sąlygas teisėjams profesionaliai ir nevaržomai vykdyti teisingumą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas savo jurisprudencijoje išplėtojo teisminės valdžios nepriklausomumo doktriną. Viename iš nutarimų jis konstatavo, kad teisėjų ir teismų nepriklausomumas yra laikomas kertiniu teisminės valdžios veiklos pamatu. Jis yra nedalomas. Įstatymu reguliuojant teismų veiklą negalima sudaryti prielaidų paneigti Konstitucijos 5 ir kituose straipsniuose įtvirtintą Teismo, kaip savarankiškos ir visavertės valstybės valdžios, sampratą. Kitaip nebūtų garantuota Konstitucijoje įtvirtintų žmogaus teisių ir laisvių apsauga.

3. Nepriklausomumo principas reiškia teismų, vykdančių teisingumą, nepriklausomumą ir teismų, kaip teisminės valdžios institucijų sistemos nepriklausomumą. Teisėjų nepriklausomumo garantijos – teisėjo įgaliojimų trukmės pastovumas, teisėjo asmens neliečiamumas, teisėjo materialinis ir socialinis nepriklausomumas. Konstitucines teismų veiklos garantijas turime suprasti kaip sistemą, kaip vientisą, nedalomą visumą. Pažeidus nors vieną iš šios sistemos elementų, yra pažeidžiamas ir teisminės valdžios nepriklausomumo principas, o kartu ir paneigiama demokratinės bei teisinės valstybės nepriklausomo teisingumo vykdymo samprata.

4. Teismų savivalda – tai teisėjų ir teismų teisė ir reali galia pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją ir kitus įstatymus laisvai ir savarankiškai, savo atsakomybe spręsti teismų veiklos klausimus. Teismų savivaldos pagrindų doktrina buvo suformuluota Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime. Pagal Teismų įstatymo 114 straipsnį, teismų savivaldos sistemą sudaro Visuotinis teisėjų susirinkimas, Teismų taryba ir Teisėjų garbės teismas. Lietuvoje įtvirtinta teismų savivaldos institucijų sistema padeda užtikrinti teisminės valdžios nepriklausomumą – garantiją, kad teismai nebus įtakojami kitų valstybės valdžių ir tinkamai įgyvendins tik jiems Konstitucijoje nustatytą, žmogaus teisių ir laisvių apsaugos funkciją – teisingumo vykdymą.

DIE UNABHÄNGIGKEIT ALS GRUNDLEGENDES PRINZIP DER GERICHTLICHEN GEWALT

IRMA GRIŠKEVIČIŪTĖ

DIE ZUSAMMENFASSUNG

Das Unabhängigkeitsprinzip der gerichtlichen Gewalt ist in der Verfassung aller demokratischen Staaten verankert. Die Rechtsstaatlichkeit und die richterliche Unabhängigkeit, die im Abs. 2 Art. 109 der Verfassung der Republik Litauen verankert ist, sind kein Selbstzweck, sondern eine notwendige Vorbedingung für den Schutz der Menschenrechte und Freiheiten, eines der wichtigsten Prinzipien der Rechtsprechung und das grundlegende Merkmal des demokratischen Rechtsstaates.

Die Gewaltenteilungstheorie von Ch. L. Montesquieu ist als eines der wichtigsten Bestimmungsfaktoren für die Herausbildung der selbstständigen und unabhängigen richterlichen Gewalt anzusehen.

Bei der Untersuchung wurden die Rechtsvorschriften analysiert, die die richterliche Unabhängigkeit in Litauen verankern, vor allem die Verfassung der Republik Litauen, das Gerichtsgesetz, das Statut des Litauischen Obersten Gerichts wie auch andere Gesetze und Rechtsverordnungen. Das Forschungsziel konnte ohne die Analyse der Jurisprudenz des Verfassungsgerichts der Republik Litauen nicht erreicht werden.

Die Unabhängigkeit der rechtsprechenden Gewalt kann zweierlei verstanden werden. Dieses Prinzip stellt die richterliche Unabhängigkeit dar, d. h. die Unabhängigkeit in Bezug auf Prozessparteien, ihre Vertreter, den Gerichtsvorsitzenden oder andere Kollegen, politische Parteien, geschäftliche bzw. sonstige Gruppierungen oder Aussenkräfte. Dieses Prinzip stellt auch die Unabhängigkeit der Gerichte als System von rechtsprechenden Institutionen dar, ohne die die richterliche Unabhängigkeit kaum gewährleistet werden kann.

Raktiniai žodžiai: Konstitucija, valdžių padalijimas, teismas, teisminė valdžia, teisėjas, nepriklausomumas.

Definierbarere Begriffe: die Verfassung, die Gewaltenteilung, das Gericht, die gerichtliche Gewalt, der Richter, die Unabhängigkeit.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

NORMINĖ LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014; 2004, Nr. 111-4124.
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340; 2003 Nr. 39-1765; 2004 Nr. 63-2244; 2004 Nr. 72-2494; 2005 Nr.18-574.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851; nauja įstatymo redakcija nuo 2002 m. gegužės 1 d.: 2002, Nr. 17-649; 2004, Nr. 84-3042.
6. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 37-913.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo statutas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 36-887, 2003; Nr. 38-1690.
8. Lietuvos Respublikos Nacionalinės teismų administracijos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 31-1130; 2004, Nr. 60-2119.
9. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 71-1706; nauja redakcija - 2000, Nr. 75-2272.
10. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 66-2127; 2001, Nr. 64-2329; 2003, Nr. 69-3119.
11. Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. liepos 22 d. dekretas Nr. 164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 73-3363.
12. Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. liepos 1 d. dekretas Nr. 140 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr.104-3840.
13. Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. birželio 30 d. dekretas Nr. 137 „Dėl apylinkės teismo teisėjo atleidimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 104-3837.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimas Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 60-1428.

15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 birželio 30 d. nutarimas Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančių pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 64-1511.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugpjūčio 27 d. nutarimas Nr. 942 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo apmokėjimo sąlygų dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 73-2257.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimas Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančių pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 114-3314.
18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1994 m. birželio 15 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų teismų įsteigimo, apygardų ir apylinkių teismų veiklos teritorijų nustatymo bei Lietuvos Respublikos prokuratūros reformavimo“ 2 straipsnio ir šio įstatymo priėmimo tvarkos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1994, Nr. 101-2045.
19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ 7 straipsnio ketvirtosios dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1995, 86-1949.
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. kovo 31 d. nutarimo Nr. 465 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 3 d. nutarimo Nr. 124 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų, valstybinio arbitražo, prokuratūros bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 46 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymui, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros darbuotojų, valstybinių arbitrų bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų tarnybinių atlyginimų“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 101-2264.
21. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 8 straipsnio antrosios dalies 4 punkto ir ketvirtosios dalies normos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 106-2381.

22. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 8 straipsnio penktosios dalies ir 19 straipsnio pirmosios dalies normų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 114-2643.
23. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4 dalies, 260 straipsnio 4 dalies, 280 straipsnio 1, 2, ir 6 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 23-666.
24. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 109-3192.
25. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. sausio 12 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimo išaiškinimo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 4-100.
26. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio II skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr.689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo" dalinio pakeitimo" atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 62-2276.

27. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 kovo 31 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 49-1600.
28. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. balandžio 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 230 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. kovo 12 d. dekreto Nr. 397 „Dėl siūlymo pradėti apkaltos procesą Lietuvos Respublikos Seimo nariui Artūriui Paulauskui“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 56-1948.
29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. birželio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 15 d. nutarimo Nr. X-131 “Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo teisėjų paskyrimo” 2 straipsnio, Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 17 d. dekreto Nr. 237 „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui atleisti R. K. Urbaitį iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ ir Lietuvos Respublikos Seimo kovo 17 d. nutarimo Nr. X-138 „Dėl R. K. Urbaičio atleidimo iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 71-2561.
30. Visuotinio teisėjų susirinkimo darbo reglamentas, patvirtintas Visuotinio teisėjų susirinkimo 2002 m. gegužės 17 d. sprendimu Nr. 1 // Teismų praktika. 2002-07-16 Nr. 17.
31. Lietuvos Respublikos teisėjų etikos taisyklės, priimtos 1998 m. gruodžio 18 d. visuotiniame teisėjų susirinkime // <http://www.lrta.lt/istatai.html>; prisijungimo laikas: 205-09-28, 12:45.
32. Teismų tarybos reglamentas, patvirtintas Teismų tarybos 2002 m. birželio 17 d. nutarimu Nr. 1. // <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20020617-1.doc.>; prisijungimo laikas: 2005-11-13, 18:35.
33. Teisėjų garbės teismo nuostatai, patvirtinti Teismų tarybos 2002 m. birželio 17 d. nutarimu Nr. 7 // <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20020617-7.doc.>; prisijungimo laikas: 2005-11-13, 18:37.
34. Pretendentų į teisėjus bei teisėjų karjeros siekiančių asmenų vertinimo kriterijai, patvirtinti Teismų tarybos 2004 m. spalio 8 d. nutarimu Nr. 273. // <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20041008-273.doc>; prisijungimo laikas: 2005-11-12, 12:45.
35. Periodinio teisėjų veiklos vertinimo nuostatai, patvirtinti Teismų tarybos 2004 m. gegužės 7 d. nutarimu Nr. 218.

36. Teismų tarybos 2005 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Nr. 385 „Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos Prezidentą, Seimą ir Vyriausybę“ // <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20050909-385.doc>; prisijungimo laikas: 2005-11-02, 18:38.

KITA LITERATŪRA

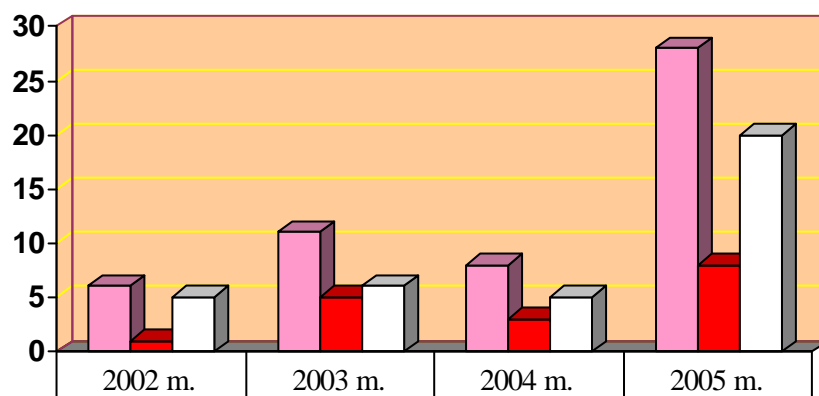
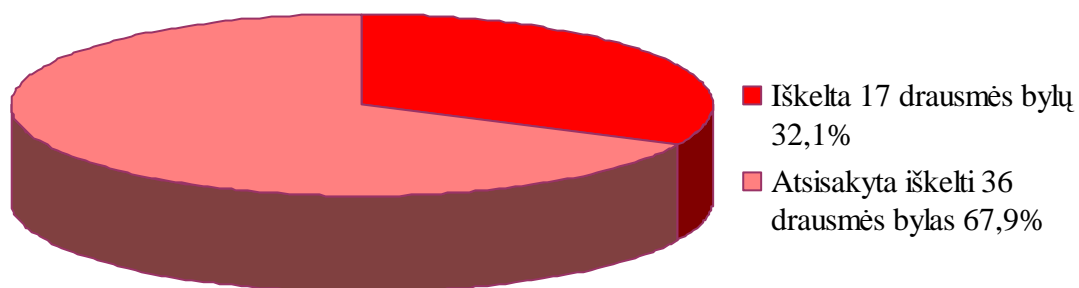
37. Aristotelis. Politika. Vilnius: Mintis, 1997. P. 204-205.
38. Aristotelis. Rinktiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1990. P. 166-167.
39. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 770-796.
40. Cotterrell R. Teisės sociologija. Įvadas. Kaunas: Šviesa, 1997. P. 256-269.
41. Dziegoraitis A. Dar kartą apie teisėjo ir teismo nepriklausomumą // Justitia. 1996, Nr. 3.
42. Ekkerhart Stein. Staatsrecht. Tübingen: Mohr Siebeck, 1998. P. 145.
43. Goda G. Teisėjo nepriklausomumas ir atsakomybė // Teisminės valdžios problemos Lietuvoje. Vilnius: Lietuvos Žmogaus teisių centras, 1997. P. 59-61.
44. Gottwald Roseberg / Schwab. Zivilprozessrecht 16. Auflage: Verlag C. H. Beck München 2004. P. 111-114, 145.
45. Hesselberger D. Das Grundgesetz. Kommentar für die politische Bildung, Bonn. 1995. P. 298-299.
46. Jarašiūnas E. Valdžios institucijų santykių problemos konstitucinėje jurisprudencijoje // Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, 1998. P. 188-209.
47. Jarašiūnas E. Valstybės valdžios institucijų santykių problemos konstitucinėje justicijoje: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01S) / Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 1999. P. 110-132..
48. Jarašiūnas E. Teisminės valdžios funkcionavimo apsaugos problemos konstitucinėje justicijoje // Teisminė valdžia ir visuomenė. Vilnius: Žmogaus teisių centras, 1999. P. 71-72.
49. Jovaišas K. (ats. red.) Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras / I dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000. P. 27.
50. Katz A. Staatsrecht. Grundkurs im öffentlichen Recht // Heidelberg: Müller, 1999. P. 246-262.
51. Kaulakis G. Teismų administravimo (valdymo), teisėjų darbo krūvio reguliavimo problemos Lietuvos Respublikos teismuose // Justitia. 1997, Nr. 6.

52. Keinys S. (vyr. red.) Dabartinės lietuvių kalbos žodynas: apie 50 000 žodžių lizdų. 3-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Pradai 1993. P. 420.
53. Krueger M. Apie teismų nepriklausomumą ir pagarbą jiems // Teisminės valdžios problemos Lietuvoje. Vilnius: Lietuvos Žmogaus teisių centras, 1997. P. 56-58.
54. Конституции зарубежных государств. Москва, 1996. С. 199, 266, 303.
55. Крумских В. Е. (Под общ. ред.) Энциклопедический юридический словарь / Москва. 1998. С.191.
56. Kūris P. Teismų reformos eiga Lietuvoje // Teisminės valdžios problemos Lietuvoje. Vilnius: Lietuvos Žmogaus teisių centras, 1997. P. 10-11.
57. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė / I tomas. Vilnius: Justitia, 2003. P. 155-162.
58. Leonas Petras. Teisės filosofijos istorija. Vilnius: Pradai 1995. P. 197-201.
59. Leonas Petras. Teisės enciklopedija. Kaunas: Šviesa, 1931. P. 65-66.
60. Lokas Dž. Esė apie tikrąją pilietinės valdžios kilmę, apimtį ir tikslą. Vilnius: Mintis, 1992. P. 94, 125.
61. Mačys V. Civilinio proceso paskaitos. Kaunas: Šviesa, 1924. P. 41-56.
62. Montesquieu Ch. L. Apie įstatymų dvasią. Vilnius: Mintis, 2004. P. 8-13.
63. Mikelėnas V. Civilinis procesas / I d. Vilnius: Justitia, 1997. P. 130-142.
64. Pakalniškis V. Dėl teisminės valdžios šaltinio ir jos veiksmingumo // Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998. P. 58-59.
65. Ruso Ž. Ž. Apie visuomenės sutartį, arba politinės teisės principai // Ruso Ž. Ž. Rinkiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1997. P. 18.
66. Sesickas L. Teismų nepriklausomumas Lietuvoje: dabartinė būklė // Justitia. 2000, Nr. 6. P. 15.
67. Šinkūnas H. Teisėjų nepriklausomumo įtvirtinimas Lietuvos teisinėje: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01S) / Vilniaus universitetas. Vilnius, 2004.
68. Šinkūnas H. Valdžių padalijimo principas ir teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje // Teisė. 2003, Nr. 49. P. 112-123.
69. Tarptautinės organizacijos susirūpinusios galimais teismų ir teisėjų nepriklausomumo principų pažeidimais Lietuvoje // Justitia. 2000, Nr. 1. P. 7.
70. Vaišvila A. Teisinės valstybės koncepcija Lietuvoje. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 294-302.
71. Valančius V. Nepriklausomas teismas ir nepriklausomas teisėjas – žmogaus teisių garantas // Vilnius: Lietuvos teisininkų draugija, 1995. P. 45-48.

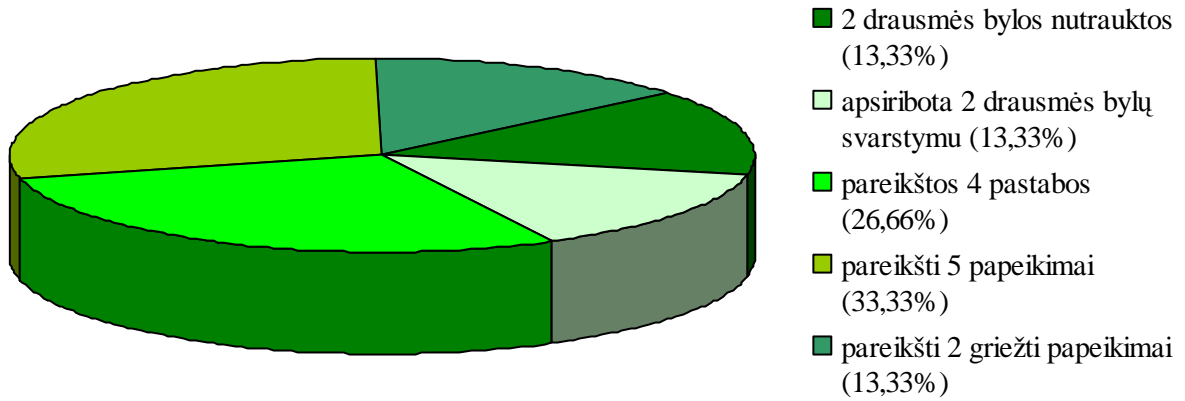
72. Valančius V. Teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi (apie įtaką teismui) // *Justitia*, 1999. Nr. 5-6.
73. Valančius V. Ar gali teismas patikti visiems? // *Teisminė valdžia ir visuomenė*. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1999. P. 17-23.
74. Valančius V. Teismo ir teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimas: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01S) / Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 2000.
75. Valančius V. Teismo ir teisėjo nepriklausomumo principas ir konstitucinė justicija // *Jurisprudencija*. 2000, Nr. 16(8). P. 8-15.
76. Valančius V. Teismo ir teisėjo nepriklausomumo, savarankiškumo ir savivaldos realizavimo problemos // *Jurisprudencija*. 2000, Nr. 17(9). P. 54-65.
77. Vasiliauskas V. Užsienio teisės istorijos chrestomatija. Vilnius: Pradai, 1999. P. 108-109.
78. Visuotinė teisėjo chartija // *Justitia*. 1999, Nr. 5-6. P. 17.
79. Žemkauskienė I. Europos Tarybos Chartija dėl teisėjų statuto ir Lietuva // *Justitia*. 1999, Nr. 3. P. 11-12.
80. Žilys J. Konstitucinė justicija ir teismai // *Teisminės valdžios problemos Lietuvoje*. Vilnius: Lietuvos Žmogaus teisių centras, 1997. P. 42-50.
81. Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius: Mintis, 1991. P. 14.
82. Wassermann R. Der Soziale Zivilprozess. Zur Theorie und Praxis des Zivilprozesses im sozialen Rechtsstaat // *Neuwied, Darmstadt: Luchterhand*, 1978. P. 43.
83. Zierbein K. G. Die Unabhängigkeit des Richters im Rechtsstaat der Bundesrepublik Deutschland // *Strasburg/ Karlsruhe*, 1996. P. 126-127.
84. <http://www3.lrs.lt/DPaieska.html>; prisijungimo laikas: 2005-06-14, 12:24.
85. http://www3.lrs.lt/pls/inter/ta_projektai_nauji; prisijungimo laikas: 2005-11-15, 12:33.
86. http://www.lrkt.lt/Prasymai/20_2005.htm; prisijungimo laikas: 2005-11-29, 15:55.
87. <http://www.president.lt/file/metinis2005.doc>; prisijungimo laikas: 2005-06-18, 14:32.
88. <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai.asp>; prisijungimo laikas: 2005-06-21, 14:31.
89. http://politika.osf.lt/eurointegracija/teismu_nepriklausomumas.htm; prisijungimo laikas: 2005-06-21, 10:57.
90. http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20011128/visu_02.html; prisijungimo laikas: 2005-06-18, 14:54.
91. http://politika.osf.lt/kiti/dokumentai/TNL_final.pdf; prisijungimo laikas: 2005-06-21, 11:03.
92. <http://www.lrta.lt/naujienos.html>; prisijungimo laikas: 2005-09-28, 12:45.

Teisėjų etikos ir drausmės komisijos veikla 2002 – 2005 m.

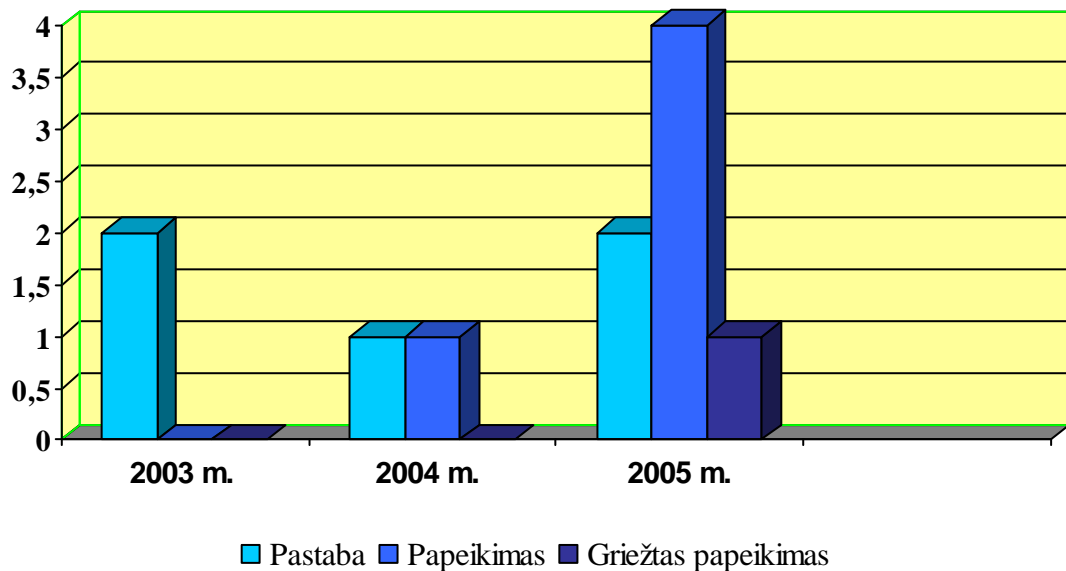

	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
■ gauta teikimų	6	11	8	28
■ iškeltos drausmės bylos	1	5	3	8
□ atsisakyta iškelti drausmės bylas	5	6	5	20

Teisėjų garbės teismo sprendimai 2002 - 2005 m.

Teisėjams paskirtos drausminės nuobaudos

Duomenų šaltinis: Nacionalinė teismų administracija.